Зелена миля
Стівен Кінг

Пол Еджкомб – колишній наглядач федеральної в’язниці штату Луізіана «Холодна гора», а нині – мешканець будинку для літніх людей. Більш ніж півстоліття тому він скоїв те, чого досі не може собі вибачити. І тягар минулого знову й знову повертає його до 1932 року. Тоді до блоку Е, в якому утримували засуджених до смертної кари злочинців, прибули «новенькі». Серед тих, на кого чекала сумнозвісна Зелена миля – останній шлях, що проходить засуджений до місця страти, – був Джон Коффі. Його визнали винним у згвалтуванні та вбивстві двох сестер-близнючок Кори й Кеті Деттерик. Поволі Пол усвідомив, що цей незграбний велетень, який скидався на сумирну дитину, не може бути монстром-убивцею. Але як врятувати того, хто вже ступив на Зелену милю?

Обережно! Ненормативна лексика!

Стівен Кінг

Зелена миля

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018

Перекладено за виданням: King S. The Green Mile: A Novel / Stephen King. – London: Orion, 2005. – 480 p.

Переклад з англійськоі Олени Любенко

Обережно! Ненормативна лексика!

Дизайнер обкладинки IvanovITCH

Електронна версія створена за виданням:

Кінг С. К41 Зелена миля: роман / Стівен Кінг; пер. з англ. О. Любенко. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. – 432 с.

© Stephen King, 1996

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2018

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2018

Вступ

У мене періодично бувають напади безсоння (людей, що читали хроніку пригод Ральфа Робертса[1 - Персонаж роману Стівена Кінга «Безсоння». (Тут і далі прим. перекл.)], цей факт нітрохи не здивує), тож для тих ночей, коли сон мене вперто не бере, я намагаюся тримати напохваті якусь історійку. Я розповідаю їх собі, коли лежу в темряві, записую подумки так само, як писав би на машинці чи текстовому процесорі: часто повертаюся, замінюю слова, додаю думки, витираю підрядні речення, складаю діалоги. Щоночі, перш ніж забутися сном, я починаю спочатку й просуваюся трохи далі, ніж напередодні. На п’яту чи шосту ніч я вже зазвичай маю в голові чималі кавалки прози, вивчені напам’ять. На перший погляд, це трохи божевільно, проте насправді заспокоює… а як спосіб згаяти час, то й узагалі дасть неабиякої фори підрахунку овець.

Історії ці врешті-решт зношуються, так само, як книжка, перечитана десятки разів. («Викинь це й купи собі нове, Стівене, – бувало, радила мені мати, кинувши роздратований погляд на мій улюблений комікс чи книжку в паперовій обкладинці. – Це вже пошарпане ганчір’я».) Отоді настає час шукати нову історію, і під час чергового кола без сну я лежу й сподіваюся, що вона скоро вигулькне, бо безсонні години – то довгі години.

1992-го чи 93-го я трудився над казкою на ніч, що називалася «Обман зору». Йшлося в ній про чоловіка, засудженого на смерть, чорношкірого велетня, який із наближенням дати виконання вироку раптом починає впритул цікавитися всілякими фокусами й жонглюванням. Оповідь мала йти від першої особи, старого тюремного «активіста»[2 - В’язень, що користується довірою адміністрації та виконує різні доручення.], який пхав свій візок із книжками в’язничними корпусами, а ще продавав цигарки, різний дріб’язок і маленькі цікавинки на зразок тоніка для волосся й літачків із воскованого паперу. Наприкінці оповідки, перед самою його стратою, я хотів, щоб велетенський в’язень, Люк Коффі, показав фокус із самозникненням.

Ідейка була добра, але щось мені в тій історії муляло. Я й так до неї підходив, і сяк, сотню різних способів перепробував, але все одно було щось не те. Приписав оповідачу ручну мишу, що каталася верхи на його візку, думав, це допоможе, але не допомогло. Найкращий там був початок: «Це сталося 1932 року, коли тюрма штату ще була в Еванс-Нотчі… й електричний стілець там, звісно, був теж. Ув’язнені звали його Старим Іскруном». Мені здавалося, що це добре, а все інше – ні. Нарешті я покинув Люка Коффі та його зникомі монетки на користь оповідки про планету, де люди чомусь перетворювалися на канібалів, коли дощило… і вона мені досі в кайф, тому руки геть, чуєте?

А потім, десь за півтора року, ідея зі смертником повернулася до мене, тільки вже під іншим кутом – а що, подумав я, коли цей здоровань буде

якимсь цілителем, а не фокусником-початківцем, – простаком, засудженим до смерті за вбивства, яких він не тільки не скоював, а навпаки – намагався вбитих оживити?

Та історія була надто гарна, щоб прокручувати в голові перед сном, хоч я й почав її в темряві – відродив перший абзац майже слово в слово, а перший розділ розповів подумки, перш ніж засісти за писання. Оповідач замість активіста став наглядачем камер смертників, Люк Коффі перетворився на Джона Коффі (знімаючи капелюха перед Вільямом Фолкнером, чия Христова фігура – Джо Крістмас), а миша стала… ну, Містером Джинглзом.

Оповідка була добра, я це від самого початку знав, але писати її було надзвичайно важко. У моєму житті відбувалися інші події, з якими було наче легше (одна з них – сценарій для міні-серіалу «Сяйво»), і за «Зелену милю» я тримався кінчиками пальців. Відчуття було таке, наче створюю світ майже з нуля, бо я практично нічого не знав про життя в камерах смертників на крайньому Півдні в часи Великої депресії. Зарадити цьому, звісно, можна було – узявшись збирати інформацію, але я подумав, що це може вбити крихке відчуття дива, яке я відкрив у своїй оповіді. Якась частка мого єства від самого початку знала, що насправді мені потрібна була не реальність, а міф. Тож я наполегливо простував далі, накопичував слова й сподівався іскри, розпалу, осяяння, будь-якого різновиду банального чуда.

Диво прийшло факсом від Ральфа Вічінанзи, мого агента з продажу авторських прав за кордон, який порозмовляв із британським видавцем про форму роману в частинах, яку експлуатував століття тому Чарльз Діккенс. Ральф запитав – поблажливим тоном людини, яка не вірить у те, що ідея буде плідною, – чи не цікавить мене нагода випробувати перо в такому. Чорт, я аж підскочив. Ухопився руками й ногами. Бо миттю зрозумів, що, погодившись на такий проект, ніде не дінуся й муситиму закінчити «Зелену милю». Отож, почуваючись римським солдатом, який підпалює міст через Рубікон, я зателефонував Ральфові й попросив його укласти угоду. Він уклав, решту ви знаєте. Джон Коффі, Пол Еджкомб, Брутал Говелл, Персі Ветмор… – усі вони перебрали на себе владу і вдихнули в цю історію життя. Це було невимовно круто.

«Зелену милю» зустріли з таким магічним ентузіазмом, якого я ніколи не сподівався; власне, я вважав, що з комерційного погляду вона може виявитися провальною. Відгуки читачів були чудові, і цього разу їм вторували майже всі критики. Гадаю, значну частку популярності цієї книжки зумовили проникливі поради моєї дружини, а комерційним успіхом великою мірою завдячую сумлінній праці людей у видавництві «Datton Signet».

Однак сам досвід писання був моїм, і лише моїм. Я працював, як каторжний, намагаючись вкластися в божевільний видавничий графік і водночас вибудувати книжку так, щоб кожна частина мала власну міні-кульмінацію, сподіваючись, що всі сюжетні лінії зійдуться, і знаючи, що інакше мене повісять. Раз чи два стало цікаво, чи Чарльз Діккенс у ті часи так само просто сподівався, що всі питання, порушені в сюжеті, розв’яжуться самі. Мені здається, так. На щастя для нього, Бог чимало зерна підсипав старенькому Чарльзу на ниві таланту.

Пам’ятаю, раз чи два я подумав, що засмічую землю позаду себе обурливими анахронізмами, але їх виявилося на диво небагато. Навіть той «гаряченький

комікс» із моряком Попаєм та Олів Ойл був щирою правдою: одразу після публікації частини 6-і хтось надіслав мені копію точно такого коміксу, виданого десь 1927 року. На одній пам'ятній смузі Вімпі шпілить Олів і водночас жере гамбургер. Чорт, людській уяві немає меж, правда?

Після успішної публікації «Зеленої милі» почалися обговорення, чи не видати її окремим романом. Друкування частинами для мене й деяких читачів було доволі накладним, бо ціна, як за зібрання в м'яких обкладинках, надто кусалася: близько дев'ятнадцяти доларів за всі шість випусків (якщо купувати в комісійній крамниці, то набагато дешевше). Тож коробковий набір ніколи не здавався ідеальним варіантом. А ця книжка, комерційне видання в паперовій обкладинці, доступне за більш розумною ціною, здавалася ідеальною. Отож, ось вона – практично без змін після першої публікації (хоча той момент, де Персі Ветмор у гамівній сорочці піднімає руку, щоб стерти піт з обличчя, я все-таки виправив).

На певному етапі я хотів повністю її переглянути, перетворити на роман, яким вона не змогла стати в цьому форматі, й перевидати. Та доки той час не настав, досить і цього. Я тішуся, що так багато читачів уподобали цю книжку. І, ви знаєте, непогана казочка на ніч вийшла, врешті-решт.

Стівен Кінг
Бенгор, штат Мейн
6 лютого 1997 року

Передмова. Лист

27 жовтня 1995 року

Дорогий Постійний читачу!

Життя – примхлива річ. Історія, що починається в цій маленькій книжечці, існує в такому вигляді завдяки випадковій ремарці агента з продажу нерухомості, якого я ніколи не бачив на власні очі. Це сталося рік тому, на Лонг-Айленді. Ральф Вічінанза, мій давній друг і бізнес-партнер (він переважно продає права на іноземні публікації моїх книжок і оповідань), щойно орендував там будинок. Ріелтор зауважив, що будинок «наче зійшов зі сторінок роману Чарльза Діккенса».

Та ремарка все не йшла Ральфу з голови, коли він запросив до себе першого гостя, британського видавця Малкольма Едвардса. Він повторив її Едвардсу, і вони розбалакалися про Діккенса. Едвардс згадав, що багато своїх романів Діккенс публікував частинами: або як вкладення в журнали, або окремо, книжечками (це слово, книжка-менша-за-середню, завжди озивалося в мені відчуттям камерності й дружньої приязні). Деякі романи, додав Едвардс,

було насправді написано й переглянуто вже напередодні публікації; романістом, який явно не боявся дедлайнів, – ось ким був Чарльз Діккенс.

Діккенсові романи з продовженням були шалено популярні; власне, іхня популярність була така величезна, що один із них спричинив трагедію в Балтиморі. Великий гурт фанатів Діккенса скупчився на пристані, очікуючи прибуття англійського судна з примірниками останньої частини «Крамниці старожитностей» на борту. Історія мовить, що кілька нездалих читачів у тисняві попадали у воду й потопилися.

Не думаю, що Малкольм чи Ральф хотіли, аби хтось утопився, але ім було цікаво, що буде, якщо перенести формат серійної публікації в сучасні умови. Тієї миті жоден із них не здавав собі справи, що таке вже траплялося (насправді під сонцем немає нічого нового) принаймні двічі. Том Вулф опублікував першу чернетку свого роману «Багаття марнославства» в журналі «Роллінг Стоун», а Майкл Макдавелл («Амулет», «Позолочені голки», «Елементали» і сценарій фільму «Бітлджус») надрукував роман «Чорна вода» частинами в паперових обкладинках. Той роман – горор про південну сімейку з не надто приємною фамільною рисою (вони перетворювались на алігаторів) – був не найкращим твором Макдавелла, але все одно мав чималий попит і приніс успіх видавництву «Ейвон Букс».

Двоє чоловіків і далі розмірковували над тим, якими можуть бути наслідки, якщо автор популярних романів спробує видати роман у частинах, книжечками – маленькими пейпербеками[3 - Слово походить від англ. paperback – книжка в паперовій обкладинці.], які можна продавати по фунту-два в Британії чи, може, по три долари в Америці (де більшість пейпербеків нині продають по 6,99 чи 7,99 долара). Такий письменник, як Стівен Кінг, міг би успішно провернути такий експеримент, сказав Малкольм, і на тому розмова перейшла до інших тем.

Ральф практично забув про цю ідею, але вона повернулася до нього восени 1995 року після відвідин Франкфуртського книжкового ярмарку, міжнародної галузевої виставки, де кожен день – ніби вирішальна битва для таких, як Ральф. Він привіз мені задум втілення роману в частинах/книжечках разом з іншими пропозиціями, більшість яких я автоматом відхилив.

Проте ідея книжечок не потрапила разом з іншими під автоматичний ніж. На відміну від інтерв'ю для японського «Плейбоя» чи туру «все включено» балтійськими республіками, вона розпалила в моїй уяві палахкотливу іскру. Я не вважаю себе сучасним Діккенсом – якщо такий письменник існує, то це, напевно, Джон Ірвінг чи Салман Рушді, – але я завжди любив історії, розказані епізодами. Це формат, на який я вперше натрапив у журналі «Сетедей Івнінг Пост», і він мені сподобався, бо в кінці кожного епізоду читач стає повноправним співавтором поряд із письменником – у вас є цілий тиждень на те, щоб вгадати, яким буде наступний вигин тіла змії. А також мені здавалося, що людина читає й переживає ці історії більш напружено, бо вони порційні. Ви не можете проковтнути книжку, навіть якщо вам дуже цього хочеться (а коли оповідка цікава, ви так і робите).

А що найкраще – вдома ми часто читали їх уголос: одного вечора мій брат Девід, іншого я, третього – мама, потім, знов по колу, брат. То була рідкісна нагода поралітти писаному твору так, як ми раділи фільмам, на які ходили в кіно, і телепрограмам («Сирицева шкіра», «Бонанца», «Шосе № 66»[4

- «Сирицева шкіра» (англ. Rawhide), «Бонанца» (англ. Bonanza) – американські серіали-вестерни 1960-х років, «Шосе № 66» – пригодницький серіал.]), які переглядали разом; вони були сімейною подією. І лише багато років потому я дізнався, що романи Діккенса були такою самою втіхою для тогочасних сімей, от тільки іхні співпереживання біля сімейного вогнища над долею Піп та Олівера й Девіда Коперфілда розтягувалися на роки, а не на кілька місяців (навіть найдовші серійники «Пост» рідко містили більше восьми випусків).

Був у тій ідеї ще один момент, який мені особисто імпонував, принада, яку, підозрюю, може вповні оцінити лише автор саспенсу й моторошних оповідок: коли історію видають частинами, письменник здобуває над читачем владу, якою в іншому разі тішитися б не зміг: простіше кажучи, Постійний читачу, ти не зможеш прогортати наперед і підглянути, чим там усе закінчилося.

Досі пам’ятаю, як зайшов був у нашу вітальню, коли мені було дванадцять чи десь так, і побачив, як мама, сидячи у своєму улюбленому кріслі-гойдалці, підглядає в кінець пейпербеку Агати Крісті, тримаючи пальцем те місце, на якому зупинилася, на сторінці 50-й. Мене це шокувало, я так ій і сказав (не забувайте, мені було дванадцять, а в цьому віці хлопці тільки починають невиразно усвідомлювати свое всезнайство), бо ж читати детектив із кінця – це те саме, що виісти білу речовину з середини печива «Орео», а самі печивка викинути. Мама розсміялася своім прекрасним безжурним сміхом і відповіла, що, може, воно й так, але часом вона просто не здатна опиратися спокусі. Поняття «піддатися спокусі» було для мене вже не чужим; у мене й своіх спокус було повно, навіть у дванадцять. Але ось, нарешті, е цікаві ліки від тіеі спокуси. Доки остання частина не з’явиться в книгарнях, ніхто не знатиме, чим закінчилася «Зелена миля»… може, й зі мною включно.

Та мить, коли Ральф Вічінанза запропонував ідею роману в частинах (хоч він сам і не міг ніяк про це знати), була найсприятливішою для мене з психологічного погляду. Я виношував ідею оповідки на тему, до якоі рано чи пізно мав дійти: електричний стілець. Старий Іскрун зачаровував мене відтоді, коли я вперше подивився фільм із Джеймсом Кегні[5 - «Янголи з брудними обличчями», фільм 1938 року.], а перші розповіді про смертників, які я прочитав у житті (у книжці під назвою «Двадцять тисяч років у Сінг-Сінгу» авторства начальника тюрми Льюіса Е. Ловза), розпалили темний бік моеі уяви. Мені цікаво було, як воно – пройти ті останні сорок ярдів до електричного стільця, знаючи, що на ньому ти й помреш? Або, якщо вже на те пішло, що відчувае людина, яка мусить прив’язувати засудженого до страти… чи вмикати рубильник? Яку частку душі відбирае ця робота? Чи ще лячніше – якими рисами вона тебе нагородить?

Ці основоположні задуми я випробовував (завжди нерішуче) за останні двадцять-тридцять років по-різному. Я написав одну вдалу повість, де дія відбуваеться у в’язниці («Рита Гейворт і втеча з Шоушенку»), а потім уже наче й вирішив, що годі з мене, коли раптом виплив цей новий підхід до задуму. Мені він багато в чому подобався, але найбільше – за голос принципово порядного оповідача: скромний, чесний, можливо, трохи наівний, типово кінгівський оповідач, до нутра кісток. Отож я взявся до роботи, але боязко, раз у раз спиняючись. Більшу частину другого розділу було написано, коли над стадіоном Фенвей-Парк[6 - Бейсбольний стадіон, де

тренується і грає «Бостон Ред Сокс», улюблена бейсбольна команда Стівена Кінга.] задощило!

Коли подзвонив Ральф, я вже мав нотатник, заповнений сторінками «Зеленої милі», і усвідомлював, що пишу роман, тоді як мушу витрачати час на те, щоб розчистити стіл для вже написаної книги («Безнадія» – скоро ти її побачиш, Постійний читачу). На тому роздоріжжі, до якого я підійшов із «Милею», звичайно є лише дві можливості вибору: відкласти книжку (і, ймовірно, більше ніколи за неї не братися) або покинути все й рвонути до фіналу.

Ральф запропонував можливу третю альтернативу: історію, яку слід писати так, як і читати, – випусками. Елемент канатоходіння в ній мені теж сподобався: не впораєшся із завданням, не дійдеш до кінця, і враз мільйони читачів завиють на місяць, жадаючи твоєї крові. Ніхто не знає цього краще за мене, хіба що моя секретарка, Джуліанн Юглі; щотижня ми отримуємо десятки сердитих листів із вимогами наступної книжки з циклу «Темна вежа» (терпіння, послідовники Роланда, ще рік чи два, і ваше чекання скінчиться, обіцяю). В одному з таких листів лежав полароїдний знімок: плюшевий ведмедик, закутий у ланцюги, а біля нього – анонімка, вирізана з газетних заголовків і обкладинок журналів. «НЕГАЙНО ВИДАЙТЕ НАСТУПНУ КНИГУ ТЕМНОЇ ВЕЖІ, АБО ЦЕЙ ВЕДМІДЬ ПОМРЕ». Я повісив її на стіну в кабінеті, щоб нагадувала про мою відповідальність, а також про те, як це прекрасно, коли людям справді не байдуже (трохи) до витворів чиєїсь уяви.

У будь-якому разі я вирішив публікувати «Зелену милю» низкою книжечок у м’якій обкладинці, на манір дев’ятнадцятого століття, і сподіваюся, ти прочитаєш її та розкажеш мені, (а) чи сподобалась тобі ця історія, (б) чи сподобалась тобі нечасто вживана, проте досить-таки кумедна система доставки. Завдяки їй, безперечно, писання просувалося швидше, хоча на цю мить (дощового вечора в жовтні 1995 року) історія ще далека від завершення, навіть у вигляді чернетки, і розв’язка ще під сумнівом. Але не знати, чим усе закінчиться, – це ж складова всіх веселощів. На цьому етапі я іду крізь густий туман, втиснувши педаль газу в підлогу.

Але насамперед хочу сказати от що: якщо тобі бодай наполовину буде так цікаво читати цю книжку, як мені писати, то вважай, ми обоє у виграші. Насолоджуйся… а ще – чом би не почитати вголос, разом із другом? Хай там як, а це допоможе скоротати час до того, як на газетній розкладці чи в місцевій книгарні з’явиться наступний випуск.

А тимчасом шануйтеся й будьте добрими одне до одного.

Стівен Кінг

Частина перша

Дві мертві дівчинки

1

Це сталося 1932 року, коли тюрма штату ще була в «Холодній горі». Електричний стілець там, звісно, був теж.

В’язні жартували над стільцем – так люди завжди глузують із тих страшних речей, від яких не вийде відкараскатись. Вони називали його Старим Іскруном і Великим Шарахом. Сипали дотепами про рахунки за електрику і про те, як начальник тюрми Мурз готуватиме собі тієї осені вечерю на День подяки, бо його жінка, Мелінда, надто хвора, щоб стояти коло плити.

Але для тих, кому насправді світило на той стілець сідати, весь гумор із ситуації вивітрювався вмить. За час своєї служби в «Холодній горі» я головував на сімдесяти восьми стратах (цієї цифри я не сплутаю ніколи, пам’ятатиму й на смертному ложі) й думаю, що до більшості тих людей правда остаточно доходила тільки тоді, коли їхні щиколотки приковували ременями до міцних ножищ «Старого Іскруна». Тієї миті на них сходило усвідомлення (видно було, як воно холодним жахом підіймається в іхніх очах), що їхні ноги скінчили свою кар’еру. У них ще текла кров, м’язи досі були міцними, та все одно їм настав кінець; вони більше ніколи не протупцяють ще одну милю сільською місцевістю й не затанцюють із дівчиною на гоцанках у клуні. До кліентів Старого Іскруна усвідомлення неминучості іхньої смерті приходило через щиколотки й підіймалося вище. Була ще чорна шовкова торбинка, яку надівали їм на голови після того, як вони договорювали свої белькотливі та здебільшого беззв’язні останні слова. Вважалося, що це задля них, але я завжди думав, що насправді це для нас: щоб ми не бачили того жаского припливу переляку в іхніх очах, коли вони усвідомлювали, що помруть із зігнутими коліньми.

У «Холодній горі» не було камери смертників. Був лише блок Е, окремий від інших чотирьох корпусів і приблизно на три чверті від них менший; цегляний, а не дерев’яний, під жахливим голим металевим дахом, що оком маячного хворого несамовито виблискував під літнім сонцем. Шість камер усередині, по три на кожному боці широкого центрального проходу, кожна майже вдвічі більша за камери в інших чотирьох корпусах. Усі – одиночні. Розкішне житло як на в’язницю (особливо в тридцяті роки), але його мешканці з радістю поміняли б на камеру в будь-якому з інших чотирьох блоків. Повірте, вони б поміняли.

За всі роки моєї служби головним наглядачем цього блоку жодного разу не траплялося так, щоб усі шість камер були зайняті одночасно, – дяка Богові за маленькі дива. Щонайбільше разом сходилося четверо, білих і чорних (у «Холодній горі» між ходячими мерцями сегрегації не чинили), і то був шматочок пекла. Одна була жінка, Беверлі Маккол. Чорна, як виновий туз, і прекрасна, як гріх, на який вам не стало духу наважитись. Вона шість років мирилася з тим, що чоловік її духопелить, але жодного зайвого дня не

побажала терпіти, коли він плигнув у гречку. Того ж вечора, коли дізналася, що він зраджує, вона стала в очікуванні безталанного Лестера Маккола, відомого своїм друзякам (а ще, напевно, коханці, зв'язок із якою був украй коротким) під прізвиськом Різун, на горішньому майданчику сходів, що вели до помешкання над його цирульнею. Вона дочекалася, коли він наполовину скине пальто, а тоді випустила його зрадливі кишки на двоколірні туфлі. Зробила це однією з Різунових власних бритв. За дві ночі до того, як її мали всадовити на Старого Іскруна, вона покликала мене у свою камеру й сказала, що до неї уві сні приходив африканський дух-батько. Він наказав їй зректися рабського імені й померти під прізвищем вільної – Матуомі. Таке було її прохання: щоб смертний вирок їй зачитали на прізвище Беверлі Матуомі. (А імені дух-батько їй чи то не назвав, чи то вона його не розчула.) Я сказав: «Так, згода, гаразд». Якщо за роки служби головним вертухаєм я чогось і навчився, то це без крайньої потреби ніколи не відмовляти страченцям. Хоча у випадку Беверлі Матуомі це погоди не робило. Наступного дня близько третьої по обіді зателефонував губернатор і повідомив про пом'якшення її вироку – Беверлі перевели в пенітенціарний заклад для жінок «Трав'яниста долина». Сама пенітенція, і нуль потенції, жартували ми в ті часи. І, скажу я вам, я був дуже радий, що кругленька дупця Бев поверне ліворуч, а не праворуч, коли опиниться поряд зі столом чергового.

За тридцять п'ять років чи десь так (не менше тридцяти п'яти минуло, напевно) я побачив це ім'я на сторінці некрологів у газеті, під фотографією чорношкіроі жінки з худорлявим обличчям, обрамленим хмарою сивого волосся, в окулярах зі стразами в кутиках. То була Беверлі. Останні десять років вона прожила на волі, повідомляв некролог, і практично власними силами рятувала бібліотеку маленького містечка Рейнз-Фоллз. Також вона вчителювала в недільній школі, і в тій тихій глушині її дуже любили. «БІБЛІОТЕКАРКА ПОМЕРЛА ВІД СЕРЦЕВОГО НАПАДУ» – таким був заголовок. А під ним дрібнішим шрифтом, ледве не запізнілою думкою: «Більше двадцяти років відсиділа у в'язниці». Лише очі, широко розплющені, несамовиті за скельцями окулярів зі стразами в кутиках, були ті самі. Очі жінки, яка навіть у сімдесят із гаком років без вагань би витягла бритву із синього слоіка з дезінфекційним розчином, якби потреба видалася нагальною. Убивцю ви впізнаєте, навіть коли вона доживає віку старенькою бібліотекаркою в сонному малому містечку. Принаймні, якщо стільки ж часу проведете, наглядаючи за вбивцями, як я. Лише одного разу я засумнівався в слушності своєі роботи. Мабуть, тому я зараз і пишу ці рядки.

Широкий коридор посередині блока Е був застелений лінолеумом кольору прив'ялого лайма, а тому те, що в інших в'язницях називали Останньою милею, у «Холодній горі» звалося Зеленою милею. Вона простягалася на шістдесят довгих кроків із півдня на північ, з ближнього до дальнього кінця. На південному кінці була гамівна кімната. На північному – Т-подібна розвилка. Поворот ліворуч означав життя – якщо можна так назвати те, що відбувалося на запеченому під сонцем подвір'і для прогулянок; а для багатьох то й було життя; багато хто роками так жив, без помітної шкоди для себе. Злодії, підпалювачі й гвалтівники – усі походжали, чесали язиками й провертали свої маленькі оборудки.

Однак поворот праворуч – цей був інакший. Спершу ви потрапляли в мій кабінет, де килим був також зелений (я все збирався його поміняти, та так руки й не дійшли), проминали мій письмовий стіл, обрамлений американським

прапором зліва й прапором штату справа. На дальньому боці кабінету було двое дверей. Одні вели в маленький ватерклозет, яким користувалися ми з наглядачами блока Е (а часом і сам начальник Мурз); інші ж відчинялися в приміщення, що нагадувало великий сарай для зберігання сільськогосподарських знарядь. Там усе й закінчувалося, коли ви проходили Зеленою милею.

Дверцята ті були маленькі. Мені, щоб пройти, доводилося пригинати голову, а Джон Коффі, той і поготів мусив присісти та протиснутися навприсядки. Ви потрапляли на невеличкий майданчик, потім спускалися трьома бетонними сходинками на дощану долівку. Убога кімната без опалення, під металевим дахом, таким самим, що й на корпусі, до якого прилягала. Узимку там стояла така холоднеча, що видно було, як паруе віддих, а влітку мучила нестерпна задуха. Коли страчували Елмера Манфреда (в липні чи серпні 30-го це було, здається), у нас знепритомніли дев’ятеро свідків.

На дальньому боці сараю – знову – було життя. Інструменти (усі замкнені в ящиках і хрест-навхрест перев’язані ланцюгами, наче карабіни, а не лопати й мотики), сухий крам, мішки з насінням для весняноі сівби на тюремних городах, коробки туалетного паперу, палети, навантажені порожніми заготовками для тюремноі майстерні, де виготовляли номерні знаки… навіть пакети з вапном для розмітки бейсбольного діаманта й футбольноі сітки – в’язні грали на так званому Вигоні, і осінніх пообідь у «Холодній горі» чекали з великим нетерпінням.

Праворуч – іще раз – смерть. Старий Іскрун власною персоною височів на дощаній платформі в південно-східному кутку комори: могутні дубові ноги, широкі дубові бильця, що всотали в себе піт жаху безлічі людей в останні хвилини іхніх життів, і металевий шолом, що зазвичай висів собі недбало на спинці крісла, наче шапочка якогось дітиська-робота в коміксі про Бака Роджерса. З нього виходив електричний шнур і крізь ущільнену дірку зникав у шлакобетонній стіні поза кріслом. Трохи збоку стояло оцинковане бляшане відро. Якби ви зазирнули всередину, то побачили б кружальце губки, вирізане за розміром металевого шолома. Перед стратою його вимочували в соляному розчині, щоб краще проводило прямий струм, який біг через дріт, крізь губку й потрапляв у мозок приреченого.

2

1932-й був роком Джона Коффі. Подробиці мали зберегтися в газетах. Вони й досі там е для тих, хто завдасть собі клопоту пошукати, – у кого сил більше, ніж в одного дуже старого дідугана, який тихо доживае віку в джорджійському притулку для літніх. Як зараз пам’ятаю, осінь була спекотна. А коли по правді, то дуже спекотна. Жовтень майже як серпень, і начальникова дружина Мелінда на якийсь час лягла в індіанольську лікарню. Тіеі осені я страждав від найгіршоі інфекціі сечових шляхів за все свое життя. Не такоі важкоі, щоб мене самого прикути до лікарняного ліжка, але досить сильноі, щоб я мріяв померти щоразу, коли відливав. То була осінь Делакруа, миршавого напівголомозого французика з мишею, тіею, що прийшла влітку й уміла виконувати потішний трюк із котушкою. Але головно то була

осінь, коли Джон Коффі прийшов у блок Е, засуджений до смерті за згвалтування й убивство близнючок Деттерик.

Кожної зміни у блоці працювало четверо-п’ятеро наглядачів, але серед них було багато «літунів». Дін Стентон, Гаррі Тервіллігер і Брутус Говелл (його прозивали «Бруталом», але жартома, він би й мухи не скривдив, якби не довелося) – всі вони вже повмирали, і Персі Ветмор теж – от хто насправді був брутальним… не кажучи вже про те, що дурним. Персі не було чого робити в блоці Е, де бидляча вдача була зайвою, а часом і небезпечною, але, як родича губернатора за шлюбом, його тримали на роботі.

Персі Ветмор і був тим наглядачем, який провів Джона Коффі у блок, вигукуючи буцім традиційне «Мрець іде! Ось іде мрець!»

Жарко було, як біля воріт пекла, хоч жовтень – це осінь. Двері, що вели на прогулянкове подвір’я, відчинилися, впускаючи досередини потік осяйного світла й найкремезнішого чоловіка з усіх бачених мною в житті (крім хіба що кількох баскетболістів, яких показують по телевізору в «Ресурсній» цього дому для заблукалих слиньків, де я опинився наприкінці життя). Він був закутий у ланцюги: вони оповивали йому руки й діжкоподібні груди; на ногах бряжчали кайдани, ланцюг між ними пересипався каскадом монет, тягнучись по лаймовому лінолеуму між камерами. Персі Ветмор ішов з одного боку від нього, худорлявий коротун Гаррі Тервіллігер – з іншого, і разом вони були наче діти, що ведуть полоненого ведмедя. Навіть Брутус Говелл – і той поряд із Коффі здавався підлітком, а в Бруталі було понад шість футів зросту, і плечі він мав широчезні, як той нападник в американському футболі, який грав у команді УШЛ[7 - Університет штату Луізіана.], доки не провалився на іспитах і не вилетів додому, в гори.

Джон Коффі був чорним, як і більшість чоловіків, що приходили ненадовго до нас у блок Е, щоб умерти на колінах у Старого Іскруна, і височенним – шість футів і вісім дюймів[8 - 207 см.]. Однак гнучким, як телебаскетболісти, його не назвеш – широкий у плечах і з глибокою грудною кліткою, оброслий м’язами, куди не кинь оком. Йому видали найбільші джинси, які тільки знайшлися на складі, і все одно манжети штанів доходили йому тільки до середини пучкуватих, укритих шрамами литок. Сорочка відкривалася нижче грудей, а рукава закінчувалися десь на середині ліктів. Кепку він тримав у велетенській ручищі, але то було й на краще; на його лисій коричнево-червоній кулястій голові вона б скидалася на капелюшок мавпи катеринщика, тільки синій, а не червоний. Вигляд у Коффі був такий, наче він порве ланцюги, що його стримували, так само легко, як ви б розірвали стрічки на різдвяному подарунку, та коли б ви подивилися йому в обличчя, то зрозуміли б, що нічого подібного він не утне. Воно було не тупим (хоча так вважав Персі; мине зовсім небагато часу, і Персі почне кликати його ідьйотом), а розгубленим. Велетень усе розглядався навколо, наче не міг розібрати, де це він опинився. А може, навіть збагнути, хто він такий. Перше, про що я подумав, – він схожий на чорношкірого Самсона… тільки після того, як Даліла поголила йому голову, зробивши іі гладенькою, мов іі зрадлива ручка, і забрала в нього все найцікавіше.

– Мрець іде! – трубно просурмив Персі, тягнучи людину-ведмедя за наручник, немов справді вірив, що може його зрушити, якщо раптом Коффі вирішить, що сам він іти більше не хоче. Гаррі не сказав нічого, тільки подивився збентежено. – Мрець…

– Та годі тобі вже, – увірвав його я, сидячи на ліжку в камері, де мав оселитися Коффі. Я знав, що його ведуть, звісно. Зайшов, щоб привітати й узяти над ним нагляд, але я навіть не підозрював про його справдешні габарити, аж доки не побачив на власні очі. Персі нагородив мене поглядом, у якому ясно читалося, що всі вони знають, яке я мудило (усі, крім цього великого опудалища, ясний пень, яке тільки й знало, як гвалтувати й мордувати малих дівчаток), але змовчав.

Утрьох вони стали перед дверима камери, розсунутими на рейках. Я кивнув до Гаррі, й той сказав:

– Начальнику, ти точно хочеш там з ним бути?

Нечасто мені доводилося чути в голосі Гаррі Тервіллігера нервові нотки – він стояв зі мною пліч-о-пліч під час тюремних заколотів шість чи сім років тому й ні на мить не завагався, навіть коли поповзли чутки, що в когось із в'язнів може бути зброя. Але тієї миті Гаррі помітно нервувався.

– Здорованю, в мене будуть із тобою неприємності? – спитав я, сидячи на ліжку й щосили напускаючи на себе бравий вигляд (той уретрит, про який я вже згадував, розгулявся ще не так сильно, як згодом, та все одно за відчуттями то була далеко не прогулянка на пляжі, можете мені повірити).

Коффі звільна хитнув головою – вліво, вправо, знову до центру. Коли його очі зупинилися на мені, їх погляд більше не відривався.

В одній руці Гаррі тримав планшетку з паперами на Коффі.

– Дай йому, – розпорядився я. – Вклади в руку.

Гаррі так і зробив. А великий бовван узяв, повільно, як сновида.

– А зараз принеси мені, здорованю, – наказав я, і Коффі поніс, дзеленькаючи ланцюгами. Тільки щоб увійти до камери, йому довелося пригнути голову.

Я подивився на нього знизу вгору, для того, аби пересвідчитись, що його зріст – це факт, а не оптична ілюзія. Але все було насправді – шість футів вісім дюймів. Його вагу записали як двісті вісімдесят, але, по-моєму, цифра була лише приблизною; у ньому було триста двадцять, а може, й усі триста п'ятдесят фунтів. У полі «Шрами й особливі прикмети» друкованими літерами рукою Магнуссона, старого активіста на реєстрації, було виведено одне слово: «БАГАЦЬКО».

Я підвів погляд. Коффі, човгаючи ногами, відійшов трохи вбік, і мені тепер було видно Гаррі – він стояв на протилежному боці коридору перед камерою Делакруа (на момент прибуття Коффі француз був єдиним іншим ув'язненим у нашому блоці). Дел був хирлявим лисіючим чоловічком із вічно стривоженим лицем бухгалтера, який знає, що розтрату вже зовсім скоро викриють. Ручна миша сиділа в нього на плечі.

Персі Ветмор прихилився до одвірка камери, яка щойно стала камерою Джона Коффі. Він витяг свій пекановий кий із саморобного чохла, в якому його

носив, і постукував собі по долоні. Так робить людина, коли має забавку, якою ій кортить гратися. І раптом мені стало нестерпно від того, що він поряд. Може, причиною цього була неприродна спека, а може, інфекція сечових шляхів розігрівала мені пах і через це під фланелевою білизною свербіло так, що я ледве тримався; а може, дошкуляло знаття про те, що штат прислав мені чорношкірого за-п'ять-хвилин-ідіота, щоб я його стратив, а в Персі помітно чухалися рученята від бажання їх до новоприбулого прикласти. Ймовірно, усе це зійшлося докупи. Хай там що, ненадовго мене геть перестали турбувати його зв'язки в політиці.

– Персі, – сказав я. – Там лазарет переносять.

– Білл Додж тим усім керує.

– Я знаю. Іди допоможи йому.

– Це не моя робота, – огризнувся Персі. – Моя робота – оце мугирило.

«Мугирило» – фірмове кумедне слівце, яким Персі називав здорованів, суміш «мугиря» і «здоровила». Високі люди його бісили. Персі не був худорлявим, як Гаррі Тервіллігер, але він був коротуном. Півник-задирака, з тих, що люблять уплутуватися в бійки, особливо коли розподіл сил на іхню користь. І дуже пишався своїм волоссям. Руки так і тяглися себе пригладжувати.

– Тоді ти свою роботу виконав, – сказав я. – Переходь до лазарету.

Персі відкопилив нижню губу. Білл Додж і його люди переносили коробки й стоси простирадл, навіть ліжка тягали; весь лазарет переіжджав у нову каркасну будівлю на західному боці тюрми. Робота в спеку, підйом вантажів. Персі Ветмор не хотів бути причетним ні до того, ні до іншого.

– Їм вистачае рук, – не здавався він.

– Тоді йди покомандуй, – підвищив голос я. Гаррі скривив гримасу, але я не звернув уваги. Якщо губернатор накаже начальнику Мурзу мене звільнити за те, що не те пір'ячко скуйовдив, то кого Гел Мурз поставить на мое місце? Персі? Не смішіть. – Мені, Персі, зовсім не цікаво, що ти робитимеш. Ти, головне, зроби так, щоб я тебе тут не бачив.

Спершу я подумав, що зараз він упреться рогом і будуть справжні проблеми з Коффі, який стовбичив на місці, наче найбільший у світі зупинений годинник. Та потім Персі загнав кийка в саморобний чохол (дурна клята данина його марнославству) і з гордовитим виглядом покрокував коридором. Я не пам'ятаю, хто з наглядачів того дня сидів за столом чергового (підозрюю, що один з «літунів»), але Персі, мабуть, не сподобалось, як той на нього глянув, бо він прогарчав: «Ану прибери цю хрінову посмішку, бо я з тебе іі приберу», – коли проходив повз стіл. Забряжчали ключі, з прогулянкового подвір'я на мить увірвалося досередини вибухове гаряче сяйво сонця, і Персі Ветмор зник, принаймні на якийсь час. Миша Делакруа, посіпуючи вусиками-ниточками, перебігла з одного плеча французика на інше.

– Містере Джинглз, тихо бути, – сказав Делакруа, і мишка зупинилася на його лівому плечі, наче зрозуміла слова. – Просто дуже тихо бути, анічичирк.

Слово «анічичирк», промовлене з мелодійним кейджeнським акцентом Делакруа, вийшло екзотичним та іншомовним – «анітчичир».

– Деле, іди лягай, – різко наказав я. – Відпочинь собі. Не твое це діло теж.

Він послухався мене. Делакруа згвалтував молоденьку дівчину й убив ii, а потім скинув тіло за квартирним будинком, де вона жила, покропив вугільною нафтою й підпалив, десь у надрах сплутаної свідомості надіючись позбутися доказів злочину. Але вогонь перекинувся на сам будинок, охопив його весь, і загинули ще шестеро людей, а серед них – двое дітей. Інших злочинів за ним не водилося, тож тепер то був лише сумирний чоловічок зі стривоженим обличчям, лисою маківкою й довгим сплутаним волоссям, що розсипалося ззаду на комірці його сорочки. Він трохи посидить на Старому Іскруні, й Іскрун його прикінчить… але те, що підштовхнуло до скоєння того жахливого злочину, вже покинуло чоловіка, і тепер він лежав на своему ліжку, дивлячись, як маленький співкамерник бігае попискуючи по його долонях. У якомусь розумінні це було найгірше; Старий Іскрун ніколи не спалював того, що сиділо в них усередині, та й ліки, які ім вводять у ці дні, те «щось» не присипляють. Воно покидае тіло, перескакуе на когось іншого, а нам залишае вбивати порожні оболонки, вже й без того не надто живі.

Я знову звернув свою увагу на велетня.

– Якщо я дозволю Гаррі зняти з тебе ці пута, ти будеш слухняним?

Коффі кивнув. Його кивок був подібним до його заперечного хитання головою: вниз, догори, знову в центр. Дивні очі подивилися на мене. В них плавав спокій, але не такий, якому я напевне міг би довіряти. Я пальцем поманив Гаррі, той підійшов і відімкнув ланцюги. Страху він не виказував, навіть коли став навколішки між товстелезними ногами-стовбурами Коффі, щоб відімкнути кайдани на ногах, і від цього мені трохи полегшало. Нервувався Гаррі через Персі, а чуйці Гаррі я довіряв. Я довіряв чуйці всіх своіх людей у блоці Е. Всіх, крім Персі.

У мене була заготовка невеличкоі промови, яку я завжди виголошував перед новенькими в блоці, але перед Коффі я вагався, бо він здавався таким аномальним, і річ була не лише у зрості.

Коли Гаррі відступив назад (під час усіеі церемоніі відмикання Коффі залишався незворушним, спокійним, як першерон[9 - Французька порода коней-ваговозів.]), я підвів погляд на свого нового підопічного, постукав по планшетці великим пальцем і сказав:

– Здорованю, ти можеш говорити?

– Так, начальнику, я говорити можу. – Голос у нього був глибоким і тихо гуркотів у грудях. Він нагадував мені щойно відлагоджений двигун трактора. Коффі не розтягував слова на південний манір – казав «я», а не «йааа», – проте була в його мові якась південність речень, яку я помітив тільки згодом. Так, неначе він був з Півдня, але не за походженням. Він говорив не як неписьменний, але й не як освічений. Його мова, як і багато інших

рис, була загадкою. Але найбільше мене турбували очі – та сумирна відстороненість у них, неначе він плавав десь далеко-далеко звідти.

– Тебе звати Джон Коффі.

– Так, начальнику. Як напій, тільки пишеться інакше.

– То ти навчений грамоти? Писати й читати вмієш?

– Лиш ім'я своє, начальнику, – спокійно відказав він.

Зітхнувши, я виголосив йому скорочену версію заготовленої промови. Я вже вирішив, що проблем він не створюватиме. Щодо цього я одночасно мав рацію й помилявся.

– Мене звати Пол Еджкомб, – відрекомендувався я. – Я головний у блоці Е. Головний вертухай. Коли чогось від мене хочеш, поклич мене на ім'я. Якщо мене нема, гукай цього чоловіка – це Гаррі Тервіллігер. Або можеш покликати містера Стентона чи містера Говелла. Ти це розумієш?

Коффі кивнув.

– Та тільки не сподівайся отримати бажане, якщо ми вирішимо, що тобі це не треба. Тут тобі не готель. Тямиш?

І знову він кивнув.

– У нас тут тихо, здорованю. Не так, як у решті тюрми. Тут лише ти й Делакруа. Працювати тобі не доведеться, просто сидітимеш. Тобі дають шанс про все подумати. – Забагато часу, як на більшість із них, але вголос я цього не сказав. – Бувае, ми вмикаемо радіо, якщо все в порядку. Любиш радіо?

Коффі кивнув, але з сумнівом – так, наче не знав, що воно таке, те радіо. Згодом я дізнався, що, в принципі, так і було; Коффі впізнавав речі, коли їх бачив, але в проміжках про них забував. Персонажів мильної радіоопери «Наша дівчинка Неділя»[10 - «Our Gal Sunday» – радіосеріал, який транслювався з 1937 по 1959 рік; мильна опера про сироту з Колорадо, яка виходить заміж за британського аристократа.] він знав, але його спогади про те, що вони робили в останній серії, були дуже розмиті.

– Якщо будеш слухняний, то істимеш за розкладом, ніколи не побачиш ізсередини одиночної камери в кінці коридору й не муситимеш носити полотняну сорочку, яка застібається на всі гудзики на спині. З четвертої до шостої щодня тебе випускатимуть погуляти на подвір'я, крім субот, бо по суботах решта населення тюрми грає у прапорбол[11 - Різновид американського футболу, в якому замість штовхати суперника потрібно його тягти за прапорець, причеплений до паска.]. Відвідувачів до тебе пускатимуть у неділю по обіді, якщо в тебе е кому відвідувати. Є такі, Коффі?

Він хитнув головою.

– Нікого нема, начальнику, – сказав він.

– Ну, тоді твій адвокат.

– Він показав мені спину. Його мені й так позичили. Навряд чи він найде дорогу сюди, в гори.

Я подивився на нього уважно, не розуміючи, жартує він чи серйозно говорить. Але схоже було, що не жартував. А я насправді й не чекав іншого. Апеляції були не для таких, як Джон Коффі, особливо в ті часи; іх на день приводили в суд, а потім світ забував про них, доки в газеті не проскакувала коротенька замітка про те, що один парубок прийняв близько півночі дозу електрики. Але чоловіка, в якого е дружина, діти чи друзі й він сподіваеться зустрічі з ними в неділю по обіді, легше контролювати, якщо ти очікуеш проблем. Утім, цього разу проблем не було, на щастя. Бо він був таким колосом, трясця йому.

Я трохи посовався на ліжку, потім вирішив, що треба встати – так унизу буде комфортніше. Тож я встав. Коффі шанобливо відступив на кілька кроків назад і склав руки перед собою.

– Перебування тут може стати легким чи важким, здорованю. Все залежить тільки від тебе. Я маю тобі сказати, що ти можеш полегшити роботу нам усім, бо врешті-решт усе закінчуеться однаково. Ми будемо ставитися до тебе так, як ти цього заслуговуватимеш. У тебе е запитання?

– А ви світло перед сном не вимикаете? – випалив він так швидко, наче тільки й чекав, коли підвернеться нагода.

Я кліпнув на нього. Новоприбулі до блока Е вже ставили мені силу-силенну дивних запитань (один навіть поцікавився, який у моеі жінки розмір цицьок), але такого – ще ніколи.

Коффі всміхнувся, трохи збентежено, наче знав, що здасться нам дурником, але це було понад його силу.

– Бо мені, коли темно, бувае трішечки страшно, – сказав він, – у незнайомих місцях.

Я подивився на нього – на цю людину-гору – і раптом відчув якесь дивне розчулення. Знаете, вони справді розчулювали; бо ви не бачили іх у розпал жахіття, коли вони розмахували молотом кошмару, наче демони в кузні.

– Тут усю ніч дуже світло, – запевнив я. – Половина лампочок уздовж Милі горять із дев’ятоі вечора до п’ятоі ранку. – І тут я зрозумів, що він поняття зеленого не мае, про що я йому говорю. Він не відрізнить Зеленоі милі від міссісіпськоі грязі. Тому я показав пальцем. – У коридорі.

Коффі полегшено кивнув. Я не був певен, чи він розуміе, що таке коридор, але лампочки на 200 ватів у загратованих плафонах йому було добре видно.

А тоді я зробив таке, чого доти ніколи не робив із жодним в’язнем. Я простягнув йому руку. Досі не знаю, чому. Може, так подіяло те, що він про світло спитав. Гаррі Тервіллігер, повірте мені на слово, аж закліпав. Мою руку Коффі взяв напрочуд обережно, і майже вся вона зникла в його руці. І

на тому було все. У мою вбивчу пляшку залетіла ще одна нетля. Ми закінчили.

Я вийшов із камери. Гаррі зачинив розсувні грати й замкнув на обидва замки. Коффі ще кілька секунд постояв на тому ж місці, так, мовби не знав, що робити далі, а тоді сів на ліжко, зчепив гігантські руки між колінами й похилив голову, наче сумував чи молився. А потім промовив щось своїм дивним, майже південним голосом. Я розчув усе абсолютно чітко. І хоча на той час я не знав, що він скоїв (щоб годувати чоловіка й доглядати, доки не настане час сплачувати борг, вам не потрібно знати про його злочини), та все ж по спині пробіг холодок.

– Начальнику, було вже не помогти, – ось що він сказав. – Я пробував усе повернути, але було запізно.

3

– Ти собі нажив проблем із Персі, – зауважив Гаррі, коли ми йшли коридором до мого кабінету. Дін Стентон, мій ніби як другий заступник (насправді в нас таких посад не було, хоча Персі, коли б його воля, вмить би це виправив), сидів за моїм письмовим столом і робив те, до чого в мене ніколи не доходили руки, – вписував нові дані в справи. Коли ми зайшли, він ледь глянув на нас, тільки поправив кінчиком великого пальця окуляри на носі та знову з головою поринув у паперову роботу.

– У мене з цим дятлом проблеми ще з того самого дня, як він тут з'явився, – сторожко відповів я, відтягуючи штани від паху й кривлячись. – Ти чув, що він кричав, коли вів коридором того здоровила?

– Як же не чути, – мовив Гаррі. – Я ж там був.

– Я в нужнику сидів і дуже добре чув. – Дін підтягнув до себе аркуш паперу, подивився крізь нього на світло, що й мені стало видно кружальце від кави поряд із надрукованим текстом, і вкинув його в кошик для сміття. – «Мрець іде». Десь, видно, вичитав у тій своїй макулатурі, без якої жити не може.

Швидше за все, так. Персі Ветмор обожнював читати «Аргосі», «Стег» і «Чоловічі пригоди»[12 - «Argosy», «Stag», «Men's Adventure» – американські журнали, що належать до категорії жовтої преси.]. Там у кожному номері, здавалося, друкували оповідку про в'язницю, і Персі, наче дослідник, що провадить наукову роботу, жадібно поглинав їх усі. Враження складалося таке, що він шукає вказівок, як діяти на роботі, й думає, що інформація про це міститься в тих журналах. Він прийшов до нас працювати одразу по тому, як ми вколошкали Ентоні Рея, убивцю з томагавком, і ще жодного разу не брав участі у справжній страті, хоча за однією вже спостерігав крізь віконце щитовоі.

– У нього е знайомства, – сказав Гаррі. – Зв’язки. З тебе спитають за те, що відпровадив його з блока, а ще більше спитають, бо маеш нахабство розраховувати, що він тобі робитиме якусь справжню роботу.

– Я на це не розраховую, – відказав я. І то була правда… хоча надіі в мене жевріли. Білл Додж був не з тих, хто дозволяе чоловікам стояти й витріщатися на те, як інші гнуть спини. – Мене поки що більше цікавить наше здоровило. Чекати нам від нього неприемностей чи ні?

Гаррі рішуче хитнув головою.

– У суді, там, в окрузі Трапінгус, він був тихий і покірний, мов те ягня, – озвався Дін. Знявши маленькі окуляри без оправи, він узявся протирати іх об жилет. – На ньому, звісно, було більше ланцюгів, ніж Скрудж побачив на привиді Марлі, але він міг усім такого дикунса показати, якби захтів. Так, це каламбур.

– Зрозумів, – сказав я. Хоча насправді не зрозумів. Просто терпіти не міг, коли Дін Стентон брав наді мною гору.

– Ох і здоровий же ж бугай, правда? – спитав Дін.

– Еге, – погодився я. – Монстрячо здоровенний.

– Доведеться Старого Іскруна поставити в режим «Суперпічка», щоб його сраку засмажити.

– Ти за Іскруна не переживай, – неуважно сказав я. – Він великих робить малими.

Дін стиснув кінчиками пальців боки носа, де проступили дві сердиті червоні плями від окулярів, і кивнув.

– Угу. Щось у цьому е, точно.

Я спитав:

– А хтось із вас знае, звідки він узявся? Де був до того, як з’явився в… Тефтоні? Це ж у Тефтоні було, так?

– Ага, – підтвердив Дін. – Тефтон, на півночі округу Трапінгус. А ніхто не знае, де він був, доки не показався тут і не зробив те, що зробив. Я думаю, вештався собі десь. Якщо тобі дійсно цікаво, можеш поритися в газетах, вони в тюремній бібліотеці е. Їх ще до наступного тижня не перевозитимуть. – Тут він не стримався й вишкірив зуби в посмішці. – Але муситимеш слухати, як твій друзяка там нагорі пихкае і стогне.

– Все одно зазирну, – сказав я. І під вечір того дня так і зробив.

Бібліотека розташовувалася в задній частині будівлі, яку мали перетворити на тюремну автомайстерню – принаймні задум був такий. Я підозрював, що це хтось вирішив собі руку нагріти. Але був розпал Великоі депресіі, і своі підозри я тримав при собі. Так само я мав би тримати рота на замку й не заідатися з Персі, але бувають такі моменти, коли чоловік просто не здатен

стулити рота. Найчастіше язиком чоловік наживає собі більше неприємностей, ніж прутнем. Автомайстерню так і не відкрили – наступної весни сама в'язниця переїхала за шістдесят миль далі, до Брайтона. Ще більше темних оборудок, так я гадаю. Ще хтось собі кишені напхав. Але що мені з того?

Адміністрацію перевели в новий корпус на східному боці подвір'я; лазарет саме перевозили (в чию селюцьку довбешку стрелила ідея влаштувати лазарет на другому поверсі – ще одна велика загадка життя); бібліотеку ще недоукомплектували, хоч вона й так ніколи не могла похвалитися великим комплектом, і того дня вона стояла порожня. Стара будівля була задушливою коробкою, обшитою вагонкою, яку з обох боків затискали блоки А та В. З іхніх туалетів усе стікало до неі, тож навколо будівлі завжди витав ледь відчутний сморід сцяк, і це була чи не едина слушна причина для переізду. Приміщення бібліотеки було Г-подібним і не набагато більшим за мій кабінет. Я пошукав очима вентилятор, але іх усі забрали. Усередині було сто градусів[13 - За Фаренгейтом; близько 38° за Цельсіем.], не менше. Сідаючи, я відчув, як розливаеться пахом гарячий біль. Наче хворий зуб озвався. Я розумію, що це нісенітниця, з огляду на те місце, про яке ми зараз говоримо, але це едине, з чим я можу те відчуття порівняти. Під час відливання (а саме це я зробив перед тим, як піти в бібліотеку) та відразу після нього ставало стократ гірше.

Одна людина там усе-таки була – миршавий старий активіст Гіббонз. Він дрімав у кутку з розгорнутим на колінах романом про Дикий Захід і насунутим на очі капелюхом. Спека його не турбувала, втім, як і стогони, гуркіт і зрідка – матюки з лазарету на горішньому поверсі (там мало бути градусів на десять спекотніше, і я сподівався, що Персі Ветмор насолоджуеться). Я старого теж не потривожив, просто пішов до короткого відрогу літери Г, туди, де тримали газети. Думав, що іх могли забрати разом із вентиляторами, хай там що казав Дін. Але газети були на місці, і знайти в них усе у справі близнючок Деттерик було досить легко; новини про них незмінно друкували на перших сторінках із дня скоення того злочину в червні аж до самого судового процесу в кінці серпня – на початку вересня.

Уже зовсім скоро я геть забув і про спеку, і про гуркіт на другому поверсі, і про хропіння старого Гіббонза. Думка про тих маленьких дев'ятирічних дівчаток, з іхніми пухнастими білявими голівками та чарівливими усмішками, близнюків Боббсі, у поеднанні з темним громаддям Джона Коффі була неприемною й невідчепною. Враховуючи його габарити, легко уявлялось, як він іх пожирае живцем, ніби той велет у казці. Але те, що скоів він, було ще гіршим. І насправді Коффі пощастило, що його не лінчували на місці, на березі ріки. Звісно, якщо вважати щастям очікування походу Зеленою милею й сидіння на колінах у Старого Іскруна.

4

Короля Бавовну на Півдні скинули з трону за сімдесят років до всіх цих подій, і стати королем йому більше не світило ніколи, але в тридцяті роки він переживав невеличке відродження. Бавовняних плантацій більше не було, але в південній частині нашого штату процвітало сорок-п'ятдесят бавовняних

ферм. Однією з них володів Клаус Деттерик. За мірками п’ятдесятих років його можна було вважати багатієм, бо він сплачував рахунки в крамниці наприкінці більшості місяців і міг без сорому подивитися в очі президентові банку, коли вони випадково зустрічалися на вулиці. Сама ферма була чистою і просторою. Крім бавовни, там ще водилися кури й кілька корів. Клаус із дружиною мали трьох дітей: Говарда, якому було років дванадцять чи десь так, і дівчаток-близнючок. Кору й Кеті.

Одного теплого червневого вечора того року дівчатка попросилися й одержали дозвіл на те, щоб переночувати на обтягненій сіткою веранді, яка простягалася вздовж усієї стіни будинку. Для них то була неабияка розвага. Мама поцілувала їх на добраніч за кілька хвилин до дев’ятої, коли на небі догоріло останнє світло. Наступного разу вона побачила їх уже в трунах, коли найгірші ушкодження замаскував гробар.

Сільські родини в той час рано влягалися спати – «як ото під столом стемніє», казала, бувало, моя мама, – і спали міцно. Тієї ночі, коли викрали близнючок, Клаус, Марджорі та Гові Деттерики спали безпробудним сном. Клаус би неодмінно прокинувся, якби загавкав Баузер, великий старий коллі-напівкровка. Але Баузер не загавкав. Ані тієї ночі, ані вже ніколи.

Клаус прокинувся на світанку, щоб подоїти корів. Веранда прилягала до будинку з дальнього від хліва боку, тому Клаусові навіть на думку не спало подивитись, як там дівчатка. Те, що Баузер до нього не прийшов, теж не заронило жодних підозр. Собака відверто зневажав корів та курей, тому переховувався в себе в буді, поки люди порались по господарству, – якщо його не гукали… до того ж наполегливо.

Марджорі спустилася вниз за чверть години по тому, як її чоловік натягнув чоботи в сінях і потупцяв до хліва. Вона поставила на вогонь кавник, потім виклала смажитися бекон. Пахощі сніданку виманили з кімнати під стріхою Гові, але не дівчаток із веранди. Розбиваючи яйця на жир, що шкварчав на плиті, Марджорі відправила Гові їх привести. Клаус неодмінно скаже їм піти позбирати свіжі яйця, коли всі поснідають. От тільки того ранку в домі Деттериків не снідав ніхто. Гові повернувся з веранди блідий, мов стіна, з широко розплющеними, спухлими після сну очима.

– Їх там нема, – повідомив він.

Марджорі, радше роздратована, ніж стривожена, пішла на веранду сама. Потім вона скаже, що подумала (якщо вона взагалі тоді про щось думала), буцімто дівчатка вирішили прогулятися й назбирати на світанні квітів. Або ще якусь дитячо-дівчачу дурницю втнути. Але одного погляду вистачило, щоб мати зрозуміла, чому так поблід Гові.

Вона закричала, гукаючи Клауса, – захлинулася пронизливим вереском, – і Клаус прибіг щодуху, в побілілих від розлитого напівповного відра з молоком чоботях. Побачене на веранді перетворило б на драглі ноги найхоробрішого батька. Ковдри, в які дівчатка мали кутатися, коли ніч насувалася й холоднішала, валялися в кутку. Сітчасті двері було зірвано з петель, і вони п’яно вихилилися на подвір’я. А на дошках веранди й східцях ганку при ній, за скаліченими дверима, були бризки крові.

Марджорі благала чоловіка не йти на пошуки дівчат самому й не брати з собою сина, якщо вже він усе-таки надумає йти. Але марно. Клаус зняв зі стіни сіней дробовика, якого тримав якнайвище, подалі від маленьких рученят, а Гові дав рушницю 22-го калібру, яку вони приберегли на його день народження, що мав бути в липні. А потім вони пішли, не звертаючи ні крихти уваги на жінку, яка кричала, і схлипувала, і вимагала сказати ій, що вони робитимуть, якщо наткнуться на банду мандрівних волоцюг чи злісних нігерів, які втекли з ферми в Ладуку. Тут, я думаю, чоловіки вчинили правильно. Кров уже загусла, проте була ще липка, і колір ii був ближчий до ясно-червоного, а не до густо-малинового, як тоді, коли кров уже добре висохне. Викрадення сталося порівняно недавно. Мабуть, Клаус подумав, що в його донечок ще е шанс і він не може собі дозволити його втратити.

Вистежувати по слідах не вмів жоден із них – вони були збирачами, а не мисливцями, чоловіками, які йдуть у ліс на енота й оленя не тому, що ім дуже хочеться, а тому, що від них цього сподіваються. А подвір'я перед будинком було втоптаним клаптем землі, який вкривали безладно переплутані найрізноманітніші сліди. Клаус із сином обійшли хлів і одразу ж побачили, чому Баузер (поганий кусака, та добрий гавкотун) не здійняв тривоги. Пес лежав, наполовину вивалившись із буди, збитої з дощок, які лишилися від спорудження хліва (над вигнутою діркою спереду була табличка зі словом «Баузер», акуратно виведеним фарбою, – я бачив фотографію в газеті), і голова в нього була розвернута майже на сто вісімдесят градусів. Щоб зробити таке з великою твариною, треба бути силачем, сказав потім обвинувач присяжним на суді над Джоном Коффі… і довго та виразно подивився на одоробло, що сиділо на місці звинувачуваного, опустивши додолу очі, в новісінькому казенному комбінезоні, що сам по собі скидався на вирок. Біля собаки Клаус і Гові знайшли шматок вареної сосиски. Гіпотеза (цілком розумна, я в цьому не сумніваюся) була така, що Коффі спершу привабив пса гостинцем, а потім, коли Баузер доідав останній шматок, простягнув руки й одним потужним порухом зап'ястків зламав псові шию.

За хлівом простягався північний вигін Деттериків, де того дня не пастимуться корови. Пасовище було мокре від ранкової роси, і на ньому, по діагоналі на північний захід, чітко виднілася протоптана людськими ногами стежина.

Навіть у тому своему напівістеричному стані Клаус Деттерик завагався, перш ніж нею рушити. Не від страху перед людиною чи людьми, які викрали його доньок; то був страх згаяти час і піти шляхом, яким викрадач прийшов… піти в протилежному напрямку, тоді як дорога була кожна секунда.

Дилему розв'язав Гові. З куща, що ріс біля краю заднього подвір'я, він зняв клаптик жовтої бавовняної тканини. Цей самий клаптик Клаусу показали, коли він сидів на місці для свідків, і він розплакався, бо впізнав у ньому шматок трусиків, у яких спала його донька Кеті. А за двадцять ярдів далі, на вистромленій гілці ялівцю, вони знайшли клапоть блідо-зеленої тканини, що нагадував сорочечку, в яку була одягнена Кора, коли цілувала маму з татом на добраніч.

Деттерики, батько й син, припустили ледве не бігом, тримаючи зброю перед собою, наче солдати під важким обстрілом на спірній землі. Якщо мене й дивує котрась із подій того дня, то ось вона – як тому хлопчикові, що відчайдушно квапився, аби не відстати від батька (коли батько міг будь-

якої хвилі взагалі лишити його далеко позад себе), вдалося ні разу не впасти й не всадити кулю Клаусові Деттерику в спину.

На фермі був телефон (для сусідів – ще одна ознака того, що в такі важкі часи Деттерики не бідують), і Марджорі через Центральну обдзвонила якомога більше телефонізованих сусідів, розповіла ім про лихо, що вдарило, мов грім серед ясного неба, знаючи, що всі дзвінки камінцями, вкинутими в тихий став, викличуть брижі на воді. А потім підняла слухавку востанне й промовила слова, що стали фірмовим знаком ранніх телефонних мереж того часу, принаймні на сільському Півдні: «Алло, Центральна, ви на лінії?»

Центральна була на лінії, але кілька секунд не могла вимовити й слова, так збурило почуте ту достойну жінку. Зрештою вона вичавила з себе: «Так, мем, місіс Деттерик, я на лінії, о Господоньку Ісусе, я тут молюся, аби тільки з вашими дівчатками все було гаразд…»

– Так, дякую, – сказала Марджорі. – Але попросіть Господа зачекати, доки ви зв’яжете мене з офісом старшого шерифа округу в Тефтоні.

Старший шериф округу Трапінгус був старим чоловіком із червоним від частого зловживання віскі носом, черевом завбільшки з балію й кучмою сивого волосся, такого тонкого, що нагадувало йоржик для прочищення труб. Я добре його знав; багато разів він навідувався в «Холодну гору», щоб провести «своїх хлопців», як він їх називав, у велику далечінь. Свідки страти сідали на ті самі складані стільці, на яких могли раз чи два сидіти й ви: на похоронах, церковних обідах чи фермерському бінго (ми самі такі стільчики позичали в асоціації фермерів «Містичний зв’язок № 44»), і щоразу, коли шериф Гомер Крайбус сідав, я очікував сухого тріску, що сигналізував би про колапс. Я боявся цього дня й сподівався на нього – усе водночас. Але цей день так і не настав. Невдовзі (через одне літо після викрадення дівчат Деттерик, не більше) з ним стався серцевий напад, у його ж кабінеті, очевидно, під час траху з сімнадцятирічною Дафне Шартлефф. Поголос про це не вщухав іще довго, бо шериф так хизувався дружиною й шістьма синами, усім їх показував гордовито, коли надходили вибори. У ті часи для тих, хто хотів на когось балотуватися, побутувала приказка: «Або ти баптист, або ти за бортом». Але, знаєте, люди люблять лицемірів – свояк свояка здалеку бачить. Та й потім, збіса ж приємно, коли когось упіймають зі спущеними штаньми й піднятим прутнем, і це не ти.

Він був не просто лицеміром, а лицеміром некомпетентним, із тих, що фотографуються з кішечкою якоїсь дами, тоді як хтось інший (наприклад, заступник шерифа Роб Мак-Гі) ризикував зламати собі ключицю, доки ліз на дерево, де сиділа пані Кішечка, і зносив іі додолу.

Хвилини зо дві Мак-Гі слухав белькотіння Марджорі Деттерик, потім увірвав потік іі слів чотирма-п’ятьма запитаннями – швидкими й точними, мов ті удари, такі непомітні й сильні, що кров рине ще до того, як відчуеш різкий біль. А коли почув відповіді, сказав:

– Я дзвоню Бобо Марчанту. В нього е собаки. Місіс Деттерик, ви будьте вдома. Як прийдуть чоловік і син, то і іх утримуйте вдома. Хоч спробуйте.

Чоловік і син тим часом пройшли стежкою викрадача три милі на північний захід, але там його слід полишив відкрите поле й заглибився в сосновий

бір, тож вони його втратили. Як я вже казав, вони були фермерами, а не мисливцями, а вже на той час знали, що йдуть за звіром. Дорогою вони знайшли жовту маечку, що була до пари трусикам Кет, та ще один шматок Кориної сорочечки. Обидва предмети були мокрі від крові, та ні Клаус, ні Гові більше не поспішали так, як від самого початку; на той час у іхні гарячі сподівання вже просочувалася холодна певність і важкою крижаною водою стікала донизу.

Вони кинулися в ліс, шукаючи знаків. Не знайшли жодного, побігли в інше місце – з тим самим неуспіхом. Потім у трете. Цього разу знайшли краплини крові, віялом розбризканої по глиці ладанної сосни. Вони трохи пройшли в напрямку, в якому вказувала кров, а потім знову почали безладно метатися. На той час стрілки годинника вже підібралися до дев'ятої ранку, і десь позаду лунали крики чоловіків і гавкіт собак. Доки шериф Крайбус тільки допив би першу чашку кави, підсолодженої бренді, Роб Мак-Гі зібрав аматорський загін. О чверть на десяту вони приєдналися до Клауса та Гові Деттериків. Ці двое у відчаї тупцяли на узліссі. Невдовзі чоловіки знову вирушили навздогін за викрадачем – тепер іх вели собаки Бобо. Мак-Гі дозволив Клаусу й Гові піти з ними, бо ті однаково б не повернулися, навіть якби він ім наказав, хоч і страшенно боялися того, що могли побачити. Мак-Гі напевно це розумів. Але розрядити зброю він іх примусив. Решта вчинили так само, пояснив Мак-Гі; так безпечніше. Та тільки він ім не сказав (інші так само промовчали), що лише Деттериків попросили здати набої помічникові шерифа. У тому своєму розгубленому стані, бажаючи лише одного – пройти весь кошмар до кінця й покінчити з ним, – вони підкорилися. Коли Роб Мак-Гі змусив Деттериків розрядити гвинтівки й віддати йому набої, він, імовірно, врятував Джонові Коффі його жалюгідну подобу життя.

Гавкаючи й дзявкаючи, собаки потягли іх через дві милі соснового підліска, весь час у тому самому напрямку – строго на північний захід. З лісу загін вийшов на берег річки Трапінгус, яка в тому місці була широка й текла повільно, несучи свої води на південний схід крізь низькі лісисті пагорби, де родини з прізвищами Робінетт і Дюплессі досі робили собі овочерізки й випльовували гнилі зуби, орючи землю; сільська глушина, де чоловіки були схильні брати до рук змій у неділю вранці[14 - Традиція, поширена в деяких церквах.] та злягатися зі своіми доньками в неділю вночі. Знав я ті родини. Більшість час від часу надсилала Іскрунові харч. Чоловікам із загону було видно, як на протилежному березі річки зблискує на сталевих рейках Південної залізниці червневе сонце. Приблизно за милю вниз течією праворуч від них через кам'яновугільний басейн Вест-Грін було перекинуто залізничний міст.

Тут вони знайшли широку витоптану ділянку трави й чагарників. Там було стільки крові, що багато чоловіків мусили прожогом бігти в ліс і вже там звільняти шлунки від сніданку. На тому ж таки кривавому клапті землі вони знайшли решту Кориної нічної сорочки. Саме тоді Гові, який доти тримався на диво добре, похилився на батька й ледь не зомлів.

І саме на тому місці собаки Бобо Марчанта вперше й востанне за весь день не погодилися між собою. Загалом іх було шестеро: два бладгаунди, два блутик-гаунди й пара тер'єроподібних дворняг, яких південці кличуть кунгаундами. Куни хотіли бігти на північний захід, угору за течією вздовж Трапінгуса; решта тягли в протилежний бік, на південний схід. Вони всі

переплуталися повідками, і хоч газети про цей епізод мовчали, я міг собі уявити той потік добірної лайки, якою нагородив іх Бобо, коли руками (безперечно, найосвіченішими своіми органами) розплутував усю ту мішанину. Свого часу я знав декількох власників мисливських собак, і з власного досвіду можу сказати, що майже всі вони відповідають типажу.

Бобо вкоротив ім повідці, зібрав у зграю й поводив попід носами подертою нічнушкою Кори Деттерик, щоб нагадати ім, нащо вони взагалі кудись подалися в такий день, коли температура вже опівдні сягне дев'яноста п'яти градусів[15 - 35° за Цельсіем.], а довкола чоловічих голів кружляють хмари мошви. Куни понюхали ще раз, вирішили голосувати, як усі, і з гучним гавкотом зграя побігла вниз за течією.

Не минуло й десяти хвилин, як чоловіки спинилися, зачувши, що до собачого дзявоління приеднується інший голос. Не гавкіт, а таке виття, на яке не здатен був жоден пес у світі, навіть у передсмертній агонії. Такого виття ніхто з чоловіків ніколи не чув од жодної істоти, але вони зрозуміли одразу ж, усі вони, що вие людина. Так вони розповідали потім, і я ім повірив. Думаю, я б теж таке розпізнав. Бо я чув, як кричать люди дорогою до електричного стільця. Небагато, більшість опановують себе й ідуть або мовчки, або жартуючи, наче на світський пікнік. Але дехто вие. Зазвичай це ті, хто вірить у реальність пекла і знае, що воно чигае на них у кінці Зеленої милі.

Бобо знову вкоротив повідці своім псам. Вони були цінними, і він не мав жодного наміру іх втрачати через психопата, що завивав і белькотів щось нечленороздільне десь там віддалік. Решта чоловіків перезарядили гвинтівки й захряснули іх. Те виття на них усіх нагнало холоду, і крижаний піт струмками потік під пахвами та по спинах. А коли чоловіки отак холонуть, ім потрібен той, хто іх поведе, якщо вони мають іти далі. І іх повів заступник шерифа Мак-Гі. Виступивши наперед, він енергійно покрокував (хоча я впевнений, що почувався він тіеі миті аж ніяк не енергійно) до вільховоі смуги, що росла на узліссі праворуч, а решта важко й нервово рушила за ним, за п'ять кроків позаду. Зупинився він лише раз, для того, щоб жестом показати Сему Голлісу, найкремезнішому серед них, – мовляв, тримайся поближче до Клауса Деттерика.

На іншому боці вільховоі смуги до лісу праворуч тяглася ще одна ділянка відкритого простору. Ліворуч до річки м'яко, положисто спускався іі берег. Усі стали, мов укопані, вражені побаченим. Я думаю, вони багато б віддали, аби не бачити того, що відкрилося іхнім очам. І ніхто з них до кінця життя вже побаченого б не забув. То було нічне жахіття, нічим не прикрите і майже задимлене під сонцем, з тих, що криються за лаштунками та умеблюванням гарного пересічного життя: за церковними обідами, прогулянками сільськими доріжками, чесною працею, поцілунками кохання в ліжку. В кожній людині е череп, і, кажу вам, життя кожноі людини теж мае свій череп. Вони побачили його того дня, ті чоловіки, – побачили те, що часом шкіриться за усмішкою.

На березі річки у вицвілому й заплямованому кров'ю комбінезоні сидів найбільший здоровань з усіх бачених ними раніше – Джон Коффі. Його велетенські пласкостопі ноги були босі. На голові була пов'язана червона бандана, як та хустка, якою прикривае голову селянка, йдучи до церкви. Довкола нього чорною хмарою кружляла мошкара. На згині ліктя кожноі руки

він тримав тільце голої дівчинки. Їхне біляве волосся, колись кучеряве й легеньке, мов пух кульбаби, червоними смугами прилипло до голів. Чоловік, що тримав їх, сидів і голосив, здійнявши голову до неба, як зачароване місяцем теля. Його темно-коричневі щоки блищали від сліз, а обличчя спотворила монструозна гримаса горя. Він уривчасто вдихав повітря, груди здіймалися, туго напинаючи шлейки комбінезона, а потім той вдих виривався з нього неосяжним виттям до неба. Так часто пишуть у газетах: «Убивця не виказував ознак каяття», але тут був зовсім не той випадок. Джона Коффі по-живому роздирало те, що він накоїв… але від цього він не вмер. А от дівчатка – так. Їх роздерло непоправним чином.

Ніхто, здавалося, не знав, скільки часу вони так простояли, дивлячись на виючого велетня, який, своєю чергою, дивився через велику непорушну гладінь річки на поїзд, що мчався по рейках на тому боці, через міст, який перетинав річку. Здавалося, що вони дивляться годину чи вічність, та все ж поїзд анітрохи не просунувся далі, він мчався наче на одному й тому самому місці, як дитина, що б’ється в істериці, і сонце не заходило за хмару, і те видиво не зникало з іхніх очей. Воно було відразу перед ними, реальне, як собачий укус. Чорношкірий чоловік гойдався вперед і назад; Кора й Кеті гойдалися разом із ним, як ляльки в руках велетня. Вкриті плямами крові м’язи на здоровенних голих руках того чоловіка стискалися і розпружувались, стискалися і розпружувались, стискалися і розпружувались.

Німу сцену розбив Клаус Деттерик. З пронизливим криком він кинувся на чудовисько, яке згвалтувало й убило його доньок. Сем Голліс свою роботу знав і намагався ії виконати, але не зміг. Він був на шість дюймів вищий за Клауса і щонайменше на сімдесят фунтів важчий, але Клаус, здавалося, легким порухом плечей розірвав його залізну хватку. Вмить подолавши відкритий простір, Клаус копнув Коффі з розмаху носком чобота в голову. Робочий чобіт, укритий кіркою розлитого молока, що вже скисло від спеки, вцілив у ліву скроню Коффі, але той наче й не відчув. Просто сидів, голосив, розгойдувався, дивився на протилежний берег річки; як я собі цю сцену уявляю, то він наче зійшов із картинки про церковну службу п’ятдесятників у сосновому бору, вірний послідовник Христа, що пильно вдивляється в землю Гошен… якби не трупи в нього на руках.

Охопленого істерикою фермера від Коффі відтягали четверо дужих чоловіків. І то вдалося ім це не одразу – спершу він відважив велетню хтозна-скільки добрячих стусанів. Але Коффі це наче й не зачіпало зовсім; він усе дивився через річку й голосив. Що ж до Деттерика, то весь бойовий запал у ньому вичах, коли його зрештою відтягнули. Немовби крізь тіло чорношкірого велета проходив якийсь дивний гальванічний струм (вибачайте, але в мене в голові й досі електричні метафори), і коли контакт Деттерика з тим джерелом струму було нарешті розірвано, він обм’як, наче його відкинуло від оголеного дроту. Він упав на широко розставлені коліна на березі річки, затулив обличчя руками й заридав. До нього долучився Гові, й вони обійнялися, тулячись лоб до лоба.

Двое чоловіків наглядали за ними, а решта взяли в озброене кільце чорношкірого, що розгойдувався й завивав. Здавалося, до нього досі не дійшло, що на березі річки е ще хтось, крім нього самого. Мак-Гі виступив уперед, нерішуче потупцяв на місці, переступаючи з ноги на ногу, а тоді присів навпочіпки.

– Містере, – тихо мовив він, і Коффі одразу ж принишк. Мак-Гі подивився в очі, налиті кров'ю від плачу. З них досі текли сльози, немовби хтось усередині забув перекрити кран. Ті очі плакали, та чомусь лишалися відстороненими… далекими й незворушними. Мені вони здавалися найдивнішими очима з усіх, які я бачив у своєму житті, й Мак-Гі дістав практично те саме враження. «Як очі тварини, яка ніколи не бачила людей», – скаже він репортерові Гаммерсміту вже перед судом.

– Містере, ви мене чуєте? – спитав Мак-Гі.

Дуже повільно Коффі кивнув. Але своїх невимовно страшних ляльок не відпустив, і далі тримав їх на зігнутих руках. Їхні підборіддя були опущені на груди, так, що не видно було облич, – милість Господня, одна з небагатьох, якими Він вважатиме за потрібне обдарувати людей того дня.

– У вас е ім'я? – спитав Мак-Гі.

– Джон Коффі, – відповів той хрипким від сліз голосом. – Коффі, як напій, тільки пишеться інакше.

Мак-Гі кивнув, а потім показав великим пальцем на нагрудну кишеню комбінезона Коффі, з якої щось випиналося. Мак-Гі здалося, що там може лежати зброя, – хоча такому громаддю, як Коффі, не потрібна була зброя, щоб накоїти великого лиха, якби він вирішив зірватися.

– Що там усередині, Джоне Коффі? Щось вогнепальне? Пістолет?

– Ні, сер, – відказав Коффі своїм хрипким голосом. І ті дивні очі – по вінця налиті слізьми, на поверхні зболені, та відсторонені й на диво спокійні під сподом, наче справжній Джон Коффі перебував десь-інде, вдивлявся в якийсь інший краєвид, де замордовані маленькі дівчатка не вартували того, щоб через них здіймати бучу, – не полишали очей заступника шерифа Мак-Гі. – Це лише мій підобідок.

– О, це ж треба. Підобідок? – перепитав Мак-Гі, і Коффі кивнув та сказав: «Так, сер», а його очі плакали і з носа висіли довгі шмарклі. – А де ж такі, як ти, Джоне Коффі, беруть собі підобідок?

Він спитав це, силуючи себе зберігати спокій, хоча на той час уже чув запах дівчат і бачив мух, які сідали й куштували хоботками мокрі місця на них. Найгіршим було іхне волосся, скаже він пізніше… у жодній газеті цього не написали; це вважалося надто чорнушним для читання в колі сім'і. Ні, про це я почув від репортера, який ту статтю написав. Містера Гаммерсміта. Я знайшов його пізніше, бо на той час Джон Коффі перетворився для мене на якусь одержимість.

Так от, Мак-Гі розказав цьому Гаммерсміту, що іхне біляве волосся більше не було білявим. Воно стало бурим. Кров стікала з нього іхніми щічками донизу, наче фарба під час невдалого фарбування. І не треба було бути лікарем, аби зрозуміти, що іхні черепи розтрощили, зіштовхнувши разом силою тих могутніх ручищ. Мабуть, вони плакали. Мабуть, він хотів, щоб вони замовкли. Якщо дівчаткам пощастило, це сталося до згвалтування.

Дивлячись на це все, людині було важко думати. Навіть людині, так рішуче налаштованій виконати свій обов’язок, як заступник шерифа Мак-Гі. А необдуманість учинків могла призвести до помилок чи навіть подальшого кровопролиття. Мак-Гі глибоко вдихнув повітря й заспокоїв себе. Спробував, принаймні.

– Я, сер, того вже направду й не пам’ятаю, хай мені грець, – здушеним від сліз голосом промовив Коффі, – але то підобідок, так, семмічі і, ма’ть, огірочок.

– Я не відмовлюся сам подивитись, якщо ти не проти, – сказав Мак-Гі. – Не рухайся, Джоне Коффі. Не рухайся, хлопче, бо на тебе стільки гвинтівок дивляться, що тільки пальцем смикни – зрешетять усього вище пояса.

Коффі дивився на протилежний берег річки й не рухався, доки Мак-Гі обережно засунув руку в нагрудну кишеню його комбінезона й витяг звідтіля щось загорнуте в газету й перевите м’ясницьким мотузком. Мак-Гі розірвав мотузку й розгорнув пакунок, хоча вже зрозумів, що Коффі не обдурив. То справді був його підобідок – сендвіч із беконом і помідором, конвертик із варенням усередині. А ще – солоний огірок, загорнутий окремо, у сторінку з коміксом, якого Джон Коффі ніколи б не зміг прочитати. Сосисок не було. Сосиски з підобідку Джона Коффі отримав Баузер.

Мак-Гі передав згорток через плече одному з чоловіків, не зводячи очей із Коффі. Він сидів навпочіпки й був надто близько, аби бодай на секунду втратити пильність. Обід, знову щільно загорнутий і для певності перев’язаний, зрештою опинився в Бобо Марчанта, а той поклав його собі в наплічник, до смаколиків для собак (і не здивуюсь, якщо наживки для риболовлі). Як доказ у суді його не представляли – правосуддя в цих краях швидке, але за псуванням сендвічів із беконом і помідором воно все одно не встигає. Натомість були його фотознімки.

– Що тут сталося, Джоне Коффі? – низьким серйозним тоном спитав Мак-Гі. – Розкажеш мені?

І Коффі сказав Мак-Гі та іншим майже те саме, що й потім мені; то були останні слова, які прокурор промовив, звертаючись до присяжних у суді над Коффі.

– Було вже не помогти, – промовив Джон Коффі, тримаючи на руках замордованих, згвалтованих дівчаток. По його щоках знову заструменіли сльози. – Я пробував усе повернути, але було запізно!

– Хлопче, тебе заарештовано за вбивство, – сказав Мак-Гі. І плюнув Джону Коффі в обличчя.

Присяжні радилися сорок п’ять хвилин. Рівно стільки, щоб самим підобідати. Дивно, як ім узагалі шматок у горло поліз.

Ви ж розумієте, що про все це я довідався не за один той спекотний день у жовтні, сидячи в тюремній бібліотеці, яку скоро мали перевозити, з одніеі підшивки старих газет, складених у парі ящиків з-під апельсинів «Помона». Але я довідався достатньо, щоб тіеі ночі від мене втік сон. О другій встала дружина. Вона знайшла мене на кухні (я пив маслянку й курив самокрутку з тютюном «Баглер») і спитала, що таке, а я збрехав ій – і то був один із небагатьох разів, коли я ій брехав, за весь наш довгий шлюб. Я сказав, що знову погризся з Персі Ветмором. То, звісно, була правда, але не через це дружина знайшла мене на кухні так пізно. Звичайно я був здатен залишити все, пов'язане з Персі, на роботі.

– Так, забудь оте гниле яблуко, ходімо в ліжко, – сказала вона. – В мене е те, що поможе тобі заснути. Можеш брати досхочу.

– Це добре, але краще не треба, – відповів я. – Щось у мене коіться з сечовиком, не хочу, щоб тобі передалося.

Вона вигнула брову.

– З сечовиком, треба ж таке. Скажи краще, що не з тією вуличною дівчиною закрутив останнього разу, коли був у Батон-Ружі.

Я ніколи не був у Батон-Ружі, а вуличних дівчат і пальцем не торкався, і ми обое це добре знали.

– Це просто звичайний уретрит. Мама колись казала, що до хлопців він чіпляеться, коли вони до північного вітру ходять.

– А ще твоя мати сиділа весь день удома, коли розсипле сіль, – зауважила моя дружина. – Доктор Седлер…

– Е ні, – здійняв руку я. – Він змусить мене пити сульфу, а я від неі блюватиму в кожному кутку кабінету вже до кінця тижня. Воно саме мине, але до того часу краще нам триматися подалі від грального майданчика.

Вона поцілувала мене в лоб одразу над лівою бровою, від чого в мене завжди бігли по тілу мурашки… і Дженіс добре це знала.

– Бідося-котик. Наче того гада Персі Ветмора не досить. Приходь у ліжечко.

Я так і зробив. Але спершу вийшов на задній ганок відлити (а перед тим перевірив напрямок вітру, послинивши палець, – батьківські настанови дитинства ніколи не лишаються без уваги, хай би якими дурними вони насправді були). Пісяти надворі – одна з радощів сільського життя, яку так і не оспівали у своіх віршах поети. Але тіеі ночі то був не мед; рідина, що з мене витікала, була пекуча, наче цівка підпаленоі вугільноі нафти. Однак, за моіми відчуттями, удень було наче гірше, а два-три дні тому – точно гірше. У мене зажевріла надія на те, що, може, я почав одужувати. Та ніколи ще надія не була такою марною. Ніхто мені не сказав, що часом та бактерія залазить усередину, туди, де мокро й тепло, і перечікуе день-два перед тим, як знову вшкварити. Я б здивувався, якби таке почув. А ще більше здивувався б, якби почув, що мине якихось п'ятнадцять-двадцять років – і з'являться пігулки, які можна випити й за рекордний час вигнати

цю інфекцію зі свого тіла… від цих пігулок тобі може бути трохи млосно чи в кишках почнуться танці, але майже ніколи ти від них не блюватимеш так, як від сірчаних таблеток доктора Седлера. Тоді, у 32-му, не було на те ради – ти міг тільки чекати й намагатися не звертати уваги на відчуття, ніби хтось тобі в пісюн налив вугільної нафти, а потім підніс запаленого сірника.

Я докурив цигарку, пішов у спальню й нарешті заснув. А снилися мені дівчатка з сором'язливими усмішками й закривавленим волоссям.

6

Наступного ранку на столі в мене лежала рожева записка з проханням якнайшвидше зайти в кабінет начальника. Я знав, у чому річ. У нашій грі існували неписані, проте дуже важливі правила, і минулого дня я ненадовго припинив за ними грати. Тому я відтягував цю зустріч, скільки міг. Так само, як відвідини лікаря зі своєю сечостатевою проблемою. Я завжди вважав, що всі ці заклики «зроби вже нарешті й забудь» трохи переоцінюють.

У будь-якому разі, до кабінету начальника Мурза я не поспішав. Спочатку зняв із себе вовняний формений піджак, повісив на спинку стільця й увімкнув вентилятор у кутку – днина знову видалася гаряча. Потім сів і проглянув нічний звіт Брутуса Говелла. Нічого тривожного в ньому не знайшов. Делакруа трохи поплакав після відбою (він плакав майже щоночі, більше себе було шкода, ніж людей, яких він живцем спалив, не сумніваюся), а потім витяг мишу, Містера Джинглза, із сигарної коробки, в якій той спав. Це заспокоїло Дела, і до ранку він проспав, як немовля. Містер Джинглз ту ніч, найпевніше, провів на пузі в Делакруа, обкрутивши хвостом лапи, дивлячись незмигно. Неначе Господь Бог вирішив, що Делакруа потребує ангела-охоронця, але у Своїй безмежній мудрості постановив, що для такого щура-людиновбивці, як наш друзяка з Луізіани, згодиться лише миша. У звіті Брутала цього всього, звісно, не було, але я відтрубив достатньо нічних змін, щоб читати між рядків. Була там і коротка нотатка про Коффі: «Лежав без сну, не шумів, можливо, трохи поплакав. Я пробував його розговорити, але Коффі кілька разів щось невиразно буркнув, і я дав йому спокій. Може, Полу чи Гаррі більше пощастить».

«Розговорити» насправді було центральним елементом нашої роботи. Тоді я цього не знав. Але, озираючись назад із оглядового майданчика свого дивного старечого віку (мабуть, старечий вік завжди видається дивним людям, які мусять його витримувати), я розумію, що так воно й було. А тоді я не бачив того, що було таким важливим для нашої роботи – як дихання для життя. «Літунам» не обов'язково було добре вміти «розговорити», але це було життєво необхідним для мене, Гаррі, Брутала й Діна… і саме тому Персі Ветмор був такою ходячою катастрофою. Його ненавиділи в'язні, ненавиділи наглядачі… усі його ненавиділи, крім впливових знайомих, самого Персі і, можливо (але тільки можливо), його матері. Він був як доза білого миш'яку, яким посипали весільний торт. І мені здається, я від самого початку знав, що з ним буде лихо. Він був нещасним випадком, якому дуже кортить статися. Що ж до інших, то ми б зневажливо скривилися, якби хтось нам сказав, що

найбільше користі від нас – не як від наглядачів над страченцями, а як від іхніх психіатрів. (Десь там, усередині, мені й досі хочеться зневажливо скривитися.) Але розговорювати ми вміли… а без розмов люди, що постали перед Старим Іскруном, мали бридку звичку з'іжджати з глузду.

Унизу під звітом Брутала я зробив позначку – поговорити з Джоном Коффі (принаймні спробувати) – і перейшов до записки від Кертіса Андерсона, головного асистента начальника. У ній було написано, що він, Андерсон, чекае ДАС для Едварда Делакроа (Андерсон зробив помилки в обох словах; насправді засудженого звали Едуард Делакруа) найближчим часом. ДАС розшифровувалося як дата страти. Якщо вірити записці, авторитетне джерело повідомило Кертісові, що французик вирушить у похід незадовго до Гелловіну. 27 жовтня, на його здогад, а здогади Кертіса Андерсона завжди були дуже інформованими. Але перед тим ми могли очікувати нового пожильця, на ім'я Вільям Вортон. «Він той, кого ти б назвав "проблемною дитиною", – писав Кертіс своім нахиленим уліво й чомусь манірним почерком. – Люто скажений і пишаеться цим. Останній рік чи десь так швендяв по всьому штату й нарешті попався. Під час збройного нападу вбив трьох людей, серед них одну вагітну. Четвертого прикінчив при спробі втечі. Патрульного штату. Черниці й сліпого в списку бракуе». Тут я несамохіть усміхнувся. «Вортону 19 років, на верхньому л. передпліччі в нього витатуйовано "Малюк Біллі". Раз чи два тобі доведеться дати йому по носі, я тобі гарантую, але обережніше з цим. Цьому типу просто до всього байдуже». Цю останню думку він підкреслив двічі, а тоді завершив: «А ще він може зависнути надовго. Подае апеляції, до того ж він неповнолітній».

Божевільний підліток, подае апеляції, цілком може затриматися. Ой, до чого ж «приемно» було це все читати. Зненацька день здався мені ще гарячішим, і я більше не міг відкладати візит до начальника Мурза.

За час моеі роботи наглядачем у «Холодній горі» в нас змінилося три начальники; Гел Мурз був останнім і найкращим із них. Причому без жодних зусиль. Чесний, прямий, позбавлений навіть рудиментарноі дотепності, як у Кертіса Андерсона, зате наділений достатньою політичною здогадливістю, щоб зберегти роботу в ті похмурі часи… та досить чесний, щоб не піддатися спокусі вступити в гру. Вище він піднятися не міг, але це, здавалося, його й не турбувало. У ті часи йому було п'ятдесят вісім чи дев'ять років. Його порізане глибокими зморшками обличчя нагадувало мисливського пса. Бобо Марчанту біля нього було б затишно, як удома. Волосся в нього було все сиве, а руки дрижали від якогось парезу, але він був ще дужий. За рік до того на прогулянковому подвір'і до нього кинувся в'язень із заточкою, вирізьбленою з планки дерев'яного ящика. Мурз не здригнувся: вхопив лайдака за зап'ястя й викрутив так сильно, що кістки поламалися з таким тріском, як сухі галузки в багатті стріляють. Лайдак, забувши про всі свої претензіі, впав навколішки на землю й завищав, кличучи маму. «Я не вона, – культурним голосом південця сказав Мурз, – але якби нею був, підібрав би спідницю й посцяв на тебе з того самого лона, яке привело тебе на світ».

Коли я переступив через поріг його кабінету, він хотів було підвестися, та я махнув рукою: мовляв, не вставай. Потім сів у крісло навпроти нього й почав із того, що поцікавився станом його дружини… тільки в наших краях говорять не так. «Як там твоя красунечка?» – ось що я спитав, наче Мелінда прожила всього сімнадцять літ, а не шістдесят два чи три. Мое запитання йшло від щирого серця – вона була такою жінкою, яку я сам міг би покохати

й узяти за дружину, якби лінії нашого життя збіглися, – але й трошки відвернути його увагу від основної проблеми я теж був не проти.

Він глибоко зітхнув.

– Не дуже добре, Поле. Зовсім недобре.

– Знову головні болі?

– Цього тижня тільки раз, але цей раз був найгірший, позавчора майже на цілий день її в ліжко вклав. А тепер у неї з'явилася кволість у руці… – Він здійняв свою власну, поцятковану старечою «гречкою» праву руку. Ми обидва секунду-дві дивились, як вона тремтить над бюваром, потім він знову її опустив. Я бачив, що він би все віддав, аби не розповідати мені того, що розповідав, а я віддав би приблизно стільки ж, аби тільки цього не чути. Голова в Мелінди почала боліти навесні, і все те літо лікар запевняв її, що це «мігрені від нервової напруги», спричинені, мабуть, стресом від виходу Гела на пенсію. От тільки вони обоє дочекатися вже не могли, коли він вийде на пенсію, а моя дружина сказала мені, що мігрень – хвороба не старих, а молодих; на той час, коли страждальці від неї досягають віку Мелінди Мурз, мігрені зазвичай ідуть на спад, а не навпаки. Тепер ще ця слабкість руки. Мені це зовсім не нагадувало нервову напругу; мені це нагадувало триклятий інсульт.

– Доктор Гейверстром хоче, щоб вона лягла в лікарню в Індіанолі, – сказав Мурз. – Зробила якісь аналізи. Рентген голови він має на увазі. І ще хтозна-що. Вона налякана до смерті. – Помовчавши хвилю, він додав: – Якщо по правді, то я теж.

– Так, але обов'язково все зробіть. Не відкладайте в довгий ящик. Якщо там щось таке, що видно буде на знімках, то, може, це можна вилікувати.

– Так, – погодився він. І на одну мить, лише на одну за всю ту частину нашої розмови, наскільки я пригадую, наші погляди зустрілися. І виникло те оголено-досконале порозуміння між нами, яке не потребує жодних слів. Так, міг бути інсульт. Але також міг бути рак, що ріс у її мозку. А в такому разі стрімко прямували до нуля шанси на те, що лікарі в Індіанолі зможуть чимось зарадити. Не забувайте, йшов 32-й рік, коли навіть щось таке порівняно просте, як інфекція сечових шляхів, лікували двома способами: або сульфа і смерди, або страждай і жди.

– Поле, дякую тобі за небайдужість. А зараз поговорімо про Персі Ветмора.

Я застогнав і накрив очі долонями.

– Мені сьогодні вранці був дзвінок зі столиці штату, – рівним тоном повідомив начальник в'язниці. – І ти можеш собі уявити, який сердитий був той дзвінок. Поле, губернатор такий одружений, що майже розчинився, якщо ти розумієш, про що я. А в його дружини є брат, а у брата – єдина дитина. І ця дитина – Персі Ветмор. Учора ввечері Персі зателефонував татові, а тато Персі зателефонував тітці Персі. Далі розказувати чи ти сам додумаєш?

– Ні, – сказав я. – Персі наскаржився. Наче шкільна ябеда, яка доповіла вчительці, що Джек і Джилл лизалися в роздягальні.

– Угу, – погодився Мурз, – якось так і було.

– Ти ж знаєш, що Персі зробив з Делакруа, коли того привезли? – спитав я. – Своїм клятим пекановим кийком?

– Так, але…

– І ти знаєш, як він любить водити ним по гратах, просто щоб усіх доводити до сказу. Він злий і дурний, і я не знаю, скільки ще зможу його терпіти. Отаке.

Ми з Гелом були знайомі п’ять років. Сила-силенна часу для чоловіків, які добре один з одним ладнають, особливо коли частина роботи – міняти життя на смерть. Я хочу сказати, він зрозумів, що я маю на увазі. Звільнятись я не збирався; за стінами тюрми пантрувала Велика депресія – мов небезпечний злочинець, якого не посадиш у клітку, як наших підопічних. Кращі за мене чоловіки подалися на заробітки, чіпляючись за товарні вагони знизу, під дном. Я був щасливчиком і добре це розумів. Діти виросли, закладна на будинок, той двохсотфунтовий блок мармуру, вже два роки як не тисла мені на груди. Але чоловікові треба щось їсти, і його дружині теж. А ще ми звикли надсилати доньці з зятем двадцять баксів, коли могли собі це дозволити (а часом і коли не могли, якщо в листах Джейн звучав особливо страшний відчай). Її чоловік був учителем історії, втратив роботу, а якщо таке не розцінювати як чистий відчай у ті часи, тоді це слово взагалі не має значення. Тож ні, людина не могла відмовитися від стабільної зарплати, такої, як моя… холоднокровно не могла, себто. Але моя кров тієї осені холодною не була. Температура надворі трималася не за сезоном висока, а інфекція, що причаїлася й кишіла в мене всередині, підкручувала ручку термостата ще більше. А коли чоловік опиняється в такій ситуації, то що ж, іноді його кулак виходить з-під контролю. А зацідивши людині зі зв’язками, такій, як Персі, один раз, ти вже можеш не стримуватись і гамселити її далі, бо вороття не буде.

– Потерпи, – тихо мовив Мурз. – Я тебе покликав, щоб це сказати. Я дізнався від авторитетної людини, власне, від тої людини, яка сьогодні вранці мені дзвонила, що Персі подав заяву на перехід у Браяр і її приймуть.

– Браяр, – повторив я. Браяр-Рідж, одна з двох лікарень штату. – Що цей хлопець робить? Пустився в турне державними установами?

– Це адміністративна посада. Платня там краща, а робота – перекладати папірці, а не тягати лікарняні ліжка в розпал спекотного дня. – Він скоса до мене посміхнувся. – Знаєш, Поле, а ти міг би вже його здихатися, якби не відправив у щитову з Ван Хеем, коли була черга Вождя.

Раптом його слова здалися мені такими дивними, що я гадки не мав, до чого він хилить. Або не хотів ту гадку мати.

– А куди я ще міг його відправити? – спитав я. – Господи, та він і в блоці не знає, що робити! Поставити його в активну команду страти разом з іншими…

Я не договорив. Не міг договорити. Потенціал косяків здавався нескінченним.

– Незважаючи на це, для тебе ж буде краще, якщо поставиш його на Делакруа. Звісно, якщо хочеш його позбутися.

Я дивився на нього, від подиву опустивши щелепу додолу. Але зрештою спромігся-таки іі підібрати, щоб можна було говорити.

– Ти про що взагалі? Він хоче подивитися страту зблизька, з того місця, де добре чутно запах підсмажених яець?

Мурз знизав плечима. Погляд його очей, що з такою ніжністю дивилися, коли він говорив про дружину, раптом став жорстким і твердим, як кремінь.

– Яйця Делакруа підсмажаться незалежно від того, буде Ветмор у команді чи ні, – відзначив він. – Правильно?

– Так, але він може накосячити. Взагалі, Геле, він майже напевно накосячить. Перед тридцятьма чи більше свідками… репортерами аж із самоі Луізіани…

– Ви з Брутусом Говеллом потурбуетеся про те, щоб не накосячив, – сказав Мурз. – А якщо це все-таки станеться, то йому все впишуть у справу, і цей запис лишатиметься там ще довго по тому, як зникнуть його політичні зв’язки. Ти це розумієш?

Я розумів. Це викликало в мене страх і нудоту, але я розумів.

– Він, може, й на Коффі забажае лишитися. Але якщо нам пощастить, то від Делакруа він отримае все, що йому треба. Тільки ти обов’язково постав його в команду страти.

Я планував знову запхати Персі в щитову, а потім відправити в тунель, супроводжувати каталку, яка відвезе Делакруа до труповозки, припаркованоі через дорогу від тюрми. Але всі ці плани я без найменшого вагання викинув через плече. І кивнув. Мені вистачало кебети, щоб зрозуміти, в яку авантюру я вплутуюся. Але було байдуже. Я б самого диявола за носа вщипнув, якби це допомогло спекатися Персі Ветмора. Нехай візьме участь у страті, надіне шолом, а потім подивиться крізь грати й накаже Ван Хею давати другу; хай подивиться, як французик осідлае блискавку, яку він, Персі Ветмор, випустив із пляшки. Хай зловить свій гиденький кайфик, якщо його так тішить убивство, санкціоноване державою. А тоді хай переводиться у Браяр-Рідж, де в нього буде власний кабінет і вентилятор, щоб його охолоджував. А якщо його дядько за шлюбом вилетить з посади після наступного голосування на виборах і йому доведеться спізнати, що таке праця в жорстокому, загартованому світі під невблаганним палючим сонцем, де не всі поганці сидять, замкнені за гратами, а часом і тобі самому можуть по пиці з’іздити, що ж, тим краще.

– Гаразд, – сказав я, підводячись. – Я поставлю його на Делакруа. А доти підтримуватиму мир.

– Добре, – Гел і собі встав. – До речі, як твоя проблема?

Він делікатно вказав пальцем на мій пах.

– Та наче вже краще трохи.

– Це добре. – Він провів мене до дверей. – А до речі, що там Коффі? З ним проблеми будуть?

– Не думаю. Поки що він сумирний, наче мертвий півень. Дивний він, очі в нього дивні, але тихий. Але ми будемо тримати руку на його пульсі. Про це не хвилюйся.

– Ти, звісно, в курсі, що він скоїв.

– Так.

Він вивів мене в приймальню, де стара міс Ханна лупила по клавішах свого «Андервуда», як, здавалося, і щодня з кінця останнього льодовикового періоду. Ішов я з легкою душею. Загалом було таке відчуття, що я легко відбувся. І приємно було знати, що зрештою в мене е шанс пережити Персі.

– Відправ Мелінді цілий кошик моеі любові, – сказав я. – Але не купуй собі зайвого ящика хвилювань. Зрештою ще може виявитися, що там нічого такого, просто мігрень.

– Авжеж, – сказав він, і губи під зболеними очима розтяглися в усмішці. Це поєднання було замало не упирячим, чорт забирай.

Що ж до мене, то я подався до себе в блок Е, щоб розпочати новий день. Там чекали папери (прочитати й написати), підлоги (вимити), іжа (подати), графік чергувань на наступний тиждень (скласти) – сотні справ, про які треба було подбати. Але найбільше там було чекання – у в'язниці його завжди багато, так багато, що не переробиш. Чекання на час, коли Едуард Делакруа піде Зеленою милею, чекання, коли з'явиться Вільям Вортон з його вишкіром і татуюванням «Малюк Біллі», але понад усе – чекання, коли ж Персі Ветмор нарешті забереться геть з мого життя.

7

Миша Делакруа була однією з Божих загадок. До того літа я ще ні разу не бачив у блоці Е жодної миші, і більше не бачив жодної після тіеі осені, коли Делакруа покинув наше товариство одніеі спекотноі грозовоі ночі в жовтні – покинув таким невимовно страшним робом, що я насилу наважуюся це все пригадувати. Делакруа стверджував, що це він видресирував ту мишу, яка розпочала свое життя серед нас під кличкою Пароплав Віллі. Але насправді, думаю, було якраз навпаки. Дін Стентон теж так вважав, і Брутал. Вони обидва були на чергуванні тіеі ночі, коли миша з'явилася вперше. І, як сказав Брутал, «миша вже прийшла напівручна. І вдвічі розумніша за того кейджена, який вважав себе іі власником».

Ми з Діном були в моєму кабінеті, переглядали коробку з документами за останній рік, готувалися писати листи-запити свідкам п’яти страт, а потім – запити про запити свідкам інших шести, назад у минуле аж до 29-го року. В цілому нас цікавило тільки одне: чи були вони задоволені обслуговуванням? Я розумію, це звучить гротескно. Але то був важливий фактор. Як платники податків, вони були нашими кліентами. Але дуже особливими. Чоловік чи жінка, ладні приїхати в тюрму опівночі, щоб подивитись, як хтось помирає, мають особливу, нагальну для цього причину, особливу потребу. І якщо страта – це належне покарання, то цю потребу необхідно задовольнити. Вони пережили жахіття. Мета екзекуції – показати ім, що те жахіття скінчилося. Може, це навіть працює. Іноді.

– Хлопці! – погукав Брутал з-за дверей. Він якраз сидів за столом на початку коридору. – Гей, ви двоє! А йдіть-но сюди!

Ми з Діном перезирнулися. На обличчях в обох був написаний однаковий вираз тривоги. Ми подумали, що там щось сталося: або з індіанцем із Оклахоми (його звали Арленом Біттербаком, але ми кликали його Вождем… а у випадку Гаррі Тервіллігера – Вождем Козячим Сиром, бо Гаррі стверджував, що саме так тхне від Біттербака), або з нашим так званим Президентом. Та потім Брутал розсміявся, і ми притьмом побігли дивитися, що ж там таке. Сміх у блоці Е звучав десь приблизно так само неправильно, як сміх у церкві.

Перед тим у нас побував Старий Ту-Ту, активіст, який у ті часи пхав по в’язниці свій чарівний візок із харчами та іншими ніштячками, і Брутал затарився на довгу ніч – три сендвічі, дві газованки, пара «Місячних пирогів»[16 - Популярне на півдні США тістечко – кругле печиво з прошарком маршмелоу, вкрите шоколадом. Винайдене 1917 року. Його часто запивають «колою Royal Crown» (скорочено – RC).]. А ще на гарнір – картопляний салат, який Ту-Ту, безсумнівно, потягнув із тюремної кухні, куди за правилами йому заходити було зась. Перед Бруталом лежав розгорнутий журнал чергового, і просто диво, що він ще нічого не розлив і не розсипав на сторінки. Хоча, звісно, він лише почав харчуватися.

– Що? – спитав Дін. – Що таке?

– Рада штату, хоч-не-хоч, а розв’язала калитку й усе-таки найняла нам цього року ще одного вертухая на підмогу, – не перестаючи сміятися, відповів Брутал. – Дивіться-дивіться, оно туди.

Він показав, і ми побачили мишку. Я теж засміявся, до мене приєднався Дін. Стриматись було годі, бо та миша походжала точнісінько як наглядач, що робить обхід щочверть години: крихітний наглядач у шубці, перевіряє, чи не намагається, бува, хтось утекти чи скоїти самогубство. Продріботівши трохи до нас Зеленою милею, вона повертала голову з боку на бік, неначе заглядала в камери. По тому робила наступний ривок уперед. Ми чули, як дають хропака обидва наші тодішні в’язні, замість того, щоб надривати животи зо сміху, і від цього нам чомусь було ще смішніше.

То була цілковито звичайна бура миша, якщо не зважати на те, як вона, здавалося, перевіряла камери. В одну чи дві вона навіть зайшла, спритно прошмигнувши між нижніми гратами. Уявляю, як би ій позаздрили в’язні, колишні й тодішні. От тільки наші в’язні завжди хотіли вискочити назовні, а не пролізти всередину, звичайно.

У жодну із зайнятих камер миша не зайшла; ii цікавили тільки порожні. Мало-помалу просуваючись уперед, вона майже дісталася того місця, де були ми. Я все чекав, коли ж вона чкурне геть. А вона не чкурнула. Жодних ознак страху перед нами вона не виказувала.

– Це ненормально, щоб миша отак спокійно підходила до людей, – трохи знервовано прокоментував Дін. – А що, як вона скажена?

– О Господи, – сказав Брутал із повним хліба й консервованої яловичини ротом. – Великий мишачий експерт. Мишознавець. Ти бачиш, щоб у неї з рота скрапувала піна, мишознавцю?

– Я взагалі в неї рота не бачу, – відповів Дін, і це змусило нас усіх знову розсміятися. Я теж не бачив у тієї миші рота, але темні крихітні краплинки ii очей було добре видно, і вони зовсім не здавалися мені божевільними чи скаженими. У них був розумний і зацікавлений вираз. Мені доводилося умертвляти людей – людей із буцімто безсмертними душами, – які здавалися дурнішими за ту мишку.

Так вона продріботіла Зеленою милею до місця, від якого лишалося менше трьох футів до нашого столу… якщо уява намалювала вам якийсь чудернацький стіл, то ви помилилися: нічого особливого в ньому не було, звичайний собі письмовий стіл, як в учителя старших класів у якій-небудь окружній школі. От на тому місці миша й спинилася. Вона огорнула лапи хвостиком, стримано, неначе старенька леді поправила спідниці.

Ураз я перестав сміятися. Моею шкірою пробіг мороз і пробрав усю плоть аж до кісток. Хотів би я сказати, що не знаю, звідки взялося те відчуття (нікому не подобається зізнаватися в тому, що виставить іх сміховинними блазнями), але, звісно ж, я знаю. І якщо вже розказувати правду про все інше, то про це, мабуть, теж можна. На секунду я уявив себе тією мишею: зовсім не наглядачем, а просто ще одним засудженим злочинцем там, на Зеленій милі. Засуджений і приречений, він усе ж знайшов у собі сили відважно подивитися на стіл чергового, який, певно, здавався йому височезним, багато миль заввишки (саме таким, поза всілякими сумнівами, нам здаватиметься одного судного дня престол Господній), і на гучноголосих велетнів у синій формі, що за ним сиділи. Велетнів, що вбивають йому подібних із пневматичних гвинтівок, розплющують мітлами, ставлять на них пастки, що переламують ім хребти, коли вони обережненько прокрадаються через слово «ПЕРЕМОЖЕЦЬ», щоб погризти трохи сиру на мідній пластиночці.

Біля столу чергового не було мітли – зате стояло відро зі шваброю, затиснутою в ролику; незадовго до того, як засісти за архівний ящик із Діном, я вишурував нею зелений лінолеум і всі шість камер. Я побачив, що Дін збирається взяти швабру й замахнутися нею. Але щойно його пальці зімкнулися на тонкому дерев'яному держаку, я торкнувся його зап'ястя.

– Нехай, – сказав я.

Знизавши плечима, він прибрав руку. Було в мене відчуття, що йому хочеться ту мишу прибити не більше, ніж мені.

Брутал відламав кутик від свого яловичого сендвіча і, делікатно тримаючи двома пальцями, виставив перед столом. Миша подивилася вгору, і в її оченятах спалахнула, здавалося, ще більша цікавість, наче вона точно знала, що то таке. А може, й знала; я бачив, як сіпаються її вусики, як морщиться ніс.

– Ой, Брутале, ні! – вигукнув Дін і подивився на мене. – Поле, не дозволяй йому! Якщо він зараз підгодує це кляте створіння, то ми від них потім не відкараскаємося.

– Я просто хочу побачити, що вона робитиме, – сказав Брутал. – Ну, якби для наукового інтересу.

Він глянув на мене – я був начальником, і моя думка важила навіть у таких дрібних відступах від звичного порядку, як цей. Обміркувавши все, я знизав плечима, наче це не мало особливого значення, так чи інакше. Та насправді я й сам хотів побачити, що робитиме миша.

Ну, вона з'їла. А як інакше? То ж були часи Великої депресії. Але те, як вона їла, зачудувало нас усіх. Миша підійшла до шматочка сендвіча, обнюхала його з усіх боків, потім сіла перед ним, наче пес, що показує трюки, взялася лапами й розтулила хліб, щоб дістати м'ясо. Усе це вона проробляла ретельно й зі знанням справи, як людина, що береться всмак повечеряти ростбіфом в улюбленому ресторані. Я ніколи не бачив, щоб тварина так їла, навіть добре видресируваний домашній пес. І весь той час, доки вона їла, не спускала з нас своїх очей. «Ця миша чи дико розумна, чи пекельно голодна», – зауважив чийсь голос. Біттербак. Він прокинувся і стояв тепер біля грат камери, голий, у самих сімейних трусах із відвислим задом. Між другою і третьою кісточками правої руки в нього стирчала самокрутка, а сиве, як сталь, волосся спадало на плечі – колись, мабуть, м'язисті, але тепер уже трохи обвислі, – парою кіс.

– Вождю, а в тебе е якісь індіанські прислів'я про мишок? – спитав Брутал, спостерігаючи, як їсть миша. Ми всі були в захваті від того, як охайно вона тримала шматочок консервованої яловичини в передніх лапках, зрідка перевертаючи його чи поглядаючи на нього захоплено і вдячно.

– Не, – відповів Біттербак. – Знав я одного сміливця, той хвалився своєю парою рукавичок, казав, що з мишачої шкіри вони. Але я не вірив!

Він розсміявся, наче все це було якимсь жартом, і відійшов від грат. Ми почули, як рипнуло під ним ліжко, коли він знову ліг.

А для миші це пролунало наче сигнал забиратися геть. Вона доїла те, що було в лапах, обнюхала залишки (здебільшого хліб із жовтими плямами просоченої гірчиці), а потім озирнулася на нас, наче хотіла запам'ятати наші обличчя на випадок, якщо знову здибаємося. Потім розвернулася й почухрала назад тим самим шляхом, яким прийшла, тільки цього разу не зупиняючись на огляд камер. Її поспіх нагадав мені Білого Кролика з «Аліси в Країні Див», і я усміхнувся. Біля дверей, що вели в гамівну кімнату, миша не зупинилась, а пірнула одразу під них. У гамівній кімнаті були м'які стіни, спеціально для людей, у яких трохи розм'як мозок. Ми тримали там прибиральне знаряддя, коли кімнату не потрібно було використовувати за призначенням, а ще – кілька книжок (здебільшого то були вестерни Кларенса

Мадфорда, але одна, яку видавали на руки тільки в особливих випадках, містила щедро проілюстровану історію, в якій Попай, Блуто й навіть фанат гамбургерів Вімпі по черзі чпокали Олів Ойл). Ще там зберігалися предмети для творчості, разом з олівцями, які Делакруа пізніше застосуе для доброі справи. Але він ще не був нашою проблемою; не забувайте, що це відбувалося раніше. А ще в гамівній кімнаті лежала сорочка, яку ніхто не бажав надівати, – біла, зроблена з подвійного прошитого полотна, з гудзиками, застібками й пряжками вздовж спини. Ми всі знали, як умент закувати проблемне дитя в шори тіеі сорочки. Вони нечасто бушували, наші загублені хлоп'ята, та коли вже розійдуться, то можна було не чекати, що ситуація владнаеться сама собою.

Брутал засунув руку в шухляду столу над отвором для колін і витяг звідти велику книгу в шкіряній палітурці зі словом «ВІДВІДУВАЧІ», витисненим сухозліткою спереду на обкладинці. Зазвичай та книга від початку одного місяця до іншого залишалася в шухляді. Коли до когось із в'язнів приходили відвідувачі (крім адвоката і священика), він ішов у кімнату біля великоі ідальні, виділену спеціально для ціеі мети. «Аркада», так ми іі називали. Не знаю, чому.

– Ти що це, чорт забирай, надумав? – спитав Дін Стентон і подивився понад краем окулярів на те, як Брутал розгортае книгу й урочисто перекидае сторінки з іменами та прізвищами відвідувачів, що роками приходили до людей, нині вже покійних.

– Виконую наказ дев'ятнадцять, – пояснив Брутал, знайшовши поточну сторінку. Потім узяв олівця й лизнув кінчик – неприемна звичка, від якоі його ніяк не могли відучити, – і приготувався писати. У наказі дев'ятнадцять було сказано просто: «Кожен відвідувач блока Е мае показати жовту перепустку від адміністрациі й зареєструватися в журналі відвідувань».

– Він з глузду зсунувся, – сказав мені Дін.

– Перепустки він нам не показав, але так і бути, заплющу на це очі, – Брутал лизнув кінчик олівця ще раз, на удачу, і записав 21:49 у графу під заголовком «ЧАС ВХОДУ».

– Авжеж, чому ні, для мишей начальство робить поблажки, – сказав я.

– Звісно, робить, – погодився Брутал. – У мишей нема кишень.

Він озирнувся, щоб подивитися на годинник, що висів на стіні за столом, і вписав 22:01 в графу «ЧАС ВИХОДУ». Довший проміжок між цими двома цифрами називався «ІМ'Я ТА ПРІЗВИЩЕ ВІДВІДУВАЧА». Хвильку поміркувавши (мабуть, збирав докупи свої обмежені граматичні можливості, бо ідея в нього з'явилася ще раніше, я в цьому впевнений), Брутус Говелл ретельно написав «ПАРОПЛАВ ВІЛЛІ». Так у ті часи більшість людей називали Міккі Мауса. Це через той перший звуковий мультик, де він підкочував очі, вихляв стегнами й гудів у гудок у рубці пароплава.

– Ось так, – Брутал з виляском згорнув книгу й повернув іі в шухляду, – все чудово й різнокольорово.

Я розсміявся, але Дін, який завжди до всього ставився серйозно, навіть коли розумів жарт, насупився й почав несамовито протирати окуляри.

– Якщо хтось побачить, тобі перепаде. – Повагавшись, він додав: – Хтось не той. – Знову повагався, короткозоро оглянувся навколо, немов очікував побачити, як на стінах виростають вуха, і тільки тоді закінчив: – Наприклад, хтось такий, як Персі Поцілуй-Мене-В-Зад-І-Вйо-До-Раю Ветмор.

– Ха, – сказав Брутал. – Того дня, коли Персі Ветмор вмоститься своїми вузькими булками за цим столом, я подам рапорт на звільнення.

– Тобі й не доведеться, – запевнив його Дін. – Тебе звільнять за жартики в книзі відвідувань. Якщо Персі нашепоче що треба кому треба. А він може. Ти ж знаєш.

Брутал сердито зиркнув на нього, але промовчав. Мені подумалося, що тієї ж ночі він витре все, що написав. А якщо не витре, це зроблю я.

Наступного вечора, зводивши спершу Біттербака, а тоді Президента до блока Д у душ для в'язнів після того, як звичайних мешканців тюрми позамикали, Брутал спитав мене, чи не слід нам пошукати Пароплава Віллі в гамівній кімнаті.

– Та, мабуть, варто, – погодився я. Напередодні ввечері ми порядно посміялися через ту мишку, але я розумів, що коли ми з Бруталом знайдемо її там, у гамівній кімнаті (а особливо якщо знайдемо гніздо, яке вона влаштувала собі в повстяних стінах), ми її приплеснемо. Краще вбити розвідника, навіть якщо він такий кумедний, ніж потім жити з паломниками. А ще, мабуть, не варто й казати, що жоден із нас не бридився вбивством якоїсь миші. Вбивати щурів було, зрештою, нашим прямим обов'язком, за який нам платила держава.

Але ми не знайшли Пароплава Віллі (якого згодом перейменують на Містера Джинглза): ані в повстяному стінному гнізді, ані за різним мотлохом, який ми повитягали заради пошуків у коридор. Мотлоху було чималенько, більше, ніж я думав, бо гамівною кімнатою ми не користувалися вже бозна-скільки. З появою Вільяма Вортона це зміниться, але, звісно, тоді ми ще про це не знали. Щасливчики.

– Куди вона поділася? – зрештою спитав Брутал, стираючи з шиї піт великою синьою банданою. – Ні дірки, ні тріщинки… е оце, але… – Він показав на зливний отвір у підлозі. Під решіткою, крізь яку могла пролізти миша, була густа сталева сітка, куди навіть муха б не просочилася. – Як вона сюди потрапила? Як утекла?

– Не знаю, – відповів я.

– Але ж вона сюди забігла, правда? Тобто ми всі втрьох її бачили.

– Угу, прямо під двері. Трохи мусила протискатися, але пролізла.

– Йой, – сказав Брутал, і від такого гевала це слівце прозвучало дивно. – Добре, що зеки не можуть такими крихітними стати, правда ж?

– Ще б пак. – Я востанне пробіг поглядом уздовж повстяних стін, шукаючи дірку, тріщину, що завгодно. Але нічого не було. – Все. Ходімо.

Пароплав Віллі знову показався через три вечори, коли за столом чергового сидів Гаррі Тервіллігер. Персі теж був на чергуванні – й погнався за мишею по Милі з тією самою шваброю, яку подумував використати Дін. Гризун легко уникнув Персі, прослизнувши повним переможцем у шпарину між підлогою та дверима гамівної кімнати. Матюкаючись на повен голос, Персі відімкнув ті двері й знову повитягав усю хрінь. Дивитися на це було смішно і страшно водночас, розповідав потім Гаррі. Персі присягався, що зловить кляту мишу й відірве ій заражену довбешку. Але, звісно, не зловив. Спітнілий і скуйовджений, з полами сорочки, що вибилися зі штанів і висіли ззаду, він повернувся до столу чергового за півгодини, відгорнув п'ятірнею волосся з очей і сказав Гаррі (який протягом усього гармидеру незворушно читав книжку), що він приклеїть на двері внизу ізоляційну стрічку; це владнає справу з гризунами, проголосив він.

– Персі, роби, як вважаеш за потрібне, – сказав Гаррі, перегортаючи сторінку ковбойського роману, який читав. Він подумав, що Персі забуде перекрити шпарку під тими дверима, й не помилився.

8

Наприкінці тієї зими, коли описані події вже були в минулому, Брутал підійшов до мене одніеї ночі, коли нас було тільки двое, блок Е тимчасово стояв порожній, а решту наглядачів на якийсь час розподілили по інших корпусах. Персі вже був у Браяр-Ріджі.

– А йди-но сюди, – дивним, здавленим голосом покликав Брутал, і це змусило мене рвучко озирнутися на нього. Я щойно зайшов досередини знадвору, де панувала холоднеча і сльота, та обтрушував краплини дощу з пальта перед тим, як його повісити.

– Сталося щось? – спитав я.

– Ні, – відповів він, – просто я знайшов, де жив Містер Джинглз. Ну, тоді, коли ще тільки прийшов, до того, як його Делакруа взяв. Хочеш побачити?

Ще б я не хотів. Слідом за ним я пішов Зеленою милею до гамівної кімнати. Усе, що ми там тримали, вже лежало в коридорі; Брутал явно скористався затишшям у потоці кліентів, щоб трохи поприбирати. Двері стояли навстіж, і я побачив усередині наше відро зі шваброю. Підлога, того самого хворобливого відтінку лайму, що й сама Зелена миля, висихала смугами. Посеред кімнати стояла пересувна драбина, та, яку ми тримали в коморі, що, так уже вийшло, слугувала останньою зупинкою для засуджених державою до страти. Позаду драбини, ближче до вершечка, видавалася вперед полиця – щоб робітник міг поставити на неі, наприклад, ящик з інструментами чи відро з фарбою. Зараз на ній лежав ліхтарик. Брутал передав його мені.

– Лізь нагору. Ти нижчий за мене, тому доведеться майже до кінця піднятися, але я потримаю твої ноги!

– Я лоскоту боюся, – попередив я, ступаючи на першу сходинку. – Особливо під коліньми.

– Запам’ятаю.

– Добре, – сказав я, – бо поламане стегно – завелика ціна за те, щоб дізнатися походження однієї-єдиної миші.

– Га?

– Та то я так. – Моя голова вже була біля лампочки під сіткою в центрі стелі, і я відчував, як похитується під моєю вагою драбина. Надворі вистогнував зимовий вітер. – Ти просто тримай мене.

– Тримаю, не хвилюйся.

Брутал міцно стиснув обома руками мої литки, і я піднявся ще на одну сходинку. Моя маківка на ту мить опинилася менш ніж за фут від стелі, і я бачив павутиння, що його кілька підприємливих павуків сплели біля хрестовин, там, де сходилися докупи крокви стелі. Я посвітив ліхтариком довкола, однак не побачив нічого вартого ризику перебування на драбині.

– Ні, – сказав Брутал. – Поле, ти надто далеко дивишся. Глянь ліворуч, туди, де дві крокви сходяться. Бачиш їх? Одна трохи вицвіла.

– Бачу.

– Посвіти на стик.

Я так і зробив. І майже одразу побачив те, що Брутал хотів мені показати. Крокви були скріплені між собою кілочками, півдюжиною кілочків, і одного не було, а натомість чорніла кругла діра з четвертак завбільшки. Я глянув на неї, потім із сумнівом озирнувся через плече на Брутала.

– То була маленька мишка, – сказав я. – Але щоб настільки маленька? Ні, друже, я не думаю.

– Але вона туди й ховалася, – наполягав Брутал. – Я впевнений на всі сто.

– Не бачу, з чого така певність.

– Нахилися ближче – не бійся, я тримаю – і понюхай.

Я зробив так, як він просив, намацавши лівою рукою одну з інших крокв і відчувши себе трохи впевненіше з таким опертям. Надворі знову зірвався вітер; з тієї дірочки мені в обличчя війнуло повітрям. Я відчув разючий подих зимової ночі на крайньому Півдні… а разом з ним – ще дещо.

Запах перцевої м’яти.

«Не дозвольте, щоб із Містером Джинглзом щось погане сталося», – почув я голос Делакруа, що зрадницьки тремтів. Почув голос і відчув тепло Містера Джинглза, коли француз передав його мені, звичайну собі мишу, розумнішу за багатьох своїх родичів, це безсумнівно, та все одно просто мишу. «Не дозвольте тому паскуді скривдити мою мишку», – попросив він, і я пообіцяв, так, як завжди обіцяв ім наприкінці, коли похід Зеленою милею більше не був міфом чи гіпотезою, а ставав для них реальністю. Відправите цього листа моєму братові, якого я не бачив двадцять років? Обіцяю. Прокажете п’ятнадцять разів «Богородице Діво» за упокій моеі душі? Обіцяю. Дасте мені померти під духовним ім’ям і вкажете його на надгробку? Обіцяю. Завдяки цьому іх можна було переконати слухняно піти, провести іх до крісла при здоровому глузді. Звичайно, всіх цих обіцянок я дотримати не міг. Але ту, яку дав Делакруа, виконав. Що ж до самого француза, то його розплата була пекельною. Паскуда скривдив Делакруа, дуже сильно скривдив. Ой, та я знаю, що той скоів, але ніхто не заслуговує на те, що сталося з Едуардом Делакруа, коли він упав у сталеві обійми Старого Іскруна.

Запах перцевоі м’яти.

І ще дечого. Дечого в глибині тіеі нірки.

З нагрудноі кишені я витяг ручку, правою рукою, все ще тримаючись за крокву лівою, більше не переймаючись тим, що Брутал несамохіть полоскоче моі надчутливі коліна. Пальцями одніеі руки я відкрутив із ручки ковпачок, проштовхнув перо всередину і щось там підчепив. То була крихітна скалка дерева, розфарбованого в жовтогарячий колір, і я знову почув голос Делакруа, цього разу так чітко й виразно, наче його привид з’явився біля нас у тій камері – камері, де Вільям Вортон провів так багато часу.

«Гей, хлопці! – цього разу сказав голос – розсміяний, веселий голос чоловіка, який забув, бодай ненадовго, де він і що на нього чекае попереду. – Адіть подивітися, що вміти виробляти Містер Джинглз!»

– Господи, – прошепотів я. Зненацька стало важко дихати, наче мене вдарили в сонячне сплетіння й вибили дух.

– Ще одну знайшов? – спитав Брутал. – Я три чи чотири витяг.

Спустившись, я посвітив ліхтариком на його велику розкриту долоню. По ній розсипалося кілька скалок дерева, наче палички для гри ельфів. Дві були жовті, як і та, яку я знайшов. Одна зелена, і одна – червона. Вони були не пофарбовані, а розфарбовані, восковими олівцями «Крайола».

– О Боже, – проказав я тихим тремтячим голосом. – О ні, стривай. Це ж уламки тоі котушки, так? Але чому? Чому там, нагорі?

– Малим я був не таким громилом, як зараз, – сказав Брутал. – Це я такий вимахав між п’ятнадцятьма й шістнадцятьма роками. А до того часу був шибздиком. І коли вперше пішов до школи, почувався малим, як… та чого там, малим, як миша, так можна сказати. Страшно було до смерті. І знаеш, що я зробив?

Я похитав головою. На наш корпус знову налетів вітер. У кутках, утворених кроквами, затріпотіло тендітне павутиння, загойдалося гнилим мереживом. Ще

ніколи я не бував у місці, де б так наполегливо відчувалася присутність привидів. І саме тоді, коли ми стояли на тому місці, дивлячись на скалки, що лишилися від котушки, яка наробила такого лиха, мій розум почав усвідомлювати те, що серце зрозуміло одразу ж, як Джон Коффі пройшовся Зеленою милею. Я більше не міг залишатися на тій роботі. Депресія, не Депресія, а я більше не міг дивитись, як люди перетинають мій кабінет, ідучи на смерть. Навіть одніеі я більше б не витримав.

– Я попросив у мами один з іі носовичків, – сказав Брутал. – І коли відчував, що підступають сльози, коли почувався маленьким, я тайкома витягав його, вдихав іі парфуми, і мені трохи легшало.

– Ти що, думаеш… миша відгризла кілька шматків од тіеі розмальованоі котушки на згадку про Делакруа? Що миша…

Він підвів погляд. Мені здалося, що в його очах на мить зблиснули сльози, але, мабуть, я помилився.

– Поле, я нічого не кажу. Але я найшов іх там угорі, запахло перцевою м’ятою, так, як і тобі. Не заперечуй. І я більше так не можу. Я більше не можу це робити. Якщо побачу ще одного в тому кріслі, мене це розчавить. У понеділок подаю заяву на переведення до хлоп’ячоі колоніі. Як встигну перевестися до наступного, добре буде. А як ні, то звільнюся й піду у фермери.

– А що ти вирощував у житті, крім каміння?

– Це не важливо.

– Я знаю, – сказав я. – Мабуть, подам заяву разом із тобою.

Брутал уважно подивився на мене, переконався, що я не беру його на кпини, і кивнув, наче справу було залагоджено. Новий порив вітру струсонув дах так, що крокви піддалися й зарипіли. Ми обидва занепокоено озирнулися на повстяні стіни. На мить нам причувся Вільям Вортон (не Малюк Біллі, ні, не він, а той Дикий Білл, яким він став для нас із першого ж дня в блоці). Він верещав, і сміявся, і казав нам, що ми ох які раді будемо його здихатися, казав, що ми його ніколи не забудемо. Щодо цього всього він не помилявся.

Що ж до того, про що ми з Бруталом домовилися тіеі ночі в гамівній кімнаті, то все саме так і вийшло. Наче ми урочисто заприсяглися на тих крихітних скалочках розмальованого дерева. Жоден із нас більше не взяв участі в страті. Джон Коффі був останнім.

Частина друга

Миша на Милі

1

Будинок для літніх людей, де я креслю риски над своїми останніми жмутами літер «т» і розставляю крапки над останніми купками «і», зветься «Сосни Джорджії». Від нього приблизно шістдесят миль до Атланти і двісті світлових років до життя, яким його знає більшість людей… скажімо так, людей віком до вісімдесяти. Ви, той, хто це читає, будьте обережні, щоб і вас таке місце не спіткало в майбутньому. Життя тут не жорстоке здебільшого: е кабельне ТБ, годують добре (хоча пожувати ти годен збіса мало), – але по-своєму це така сама вбивча пляшка для комах, якою був блок Е в «Холодній горі».

Тут навіть е один тип, який трохи нагадує мені Персі Ветмора, котрого взяли працювати на Зелену милю, бо він був родичем губернатора штату. Я сумніваюся, що цей, тутешній, з якимсь великим цабе породичався, хоч вигляд він робить саме такий. Бред Долан, так його звуть. Він завжди зачісує свое волосся, як Персі колись, і в задніх кишенях у нього завжди стирчить щось почитати. У Персі то були журнали на зразок «Аргосі» та «Чоловічих пригод»; у Бреда – книжечки в паперових обкладинках, «Чорнушні анекдоти» й «Гидкі анекдоти». Він вічно чіпляється до людей із питаннями, чому француз перейшов дорогу, скільки поляків треба, щоб вкрутити лампочку, чи скільки людей нестиме домовину на похороні в Гарлемі. Як і Персі, Бред – недоумок, який смішними вважае тільки лихі жарти.

Нещодавно мені навіть здалося розумним те, що сказав Бред, хоч я не схильний приписувати це йому; як у прислів'і мовиться, навіть зупинений годинник двічі на день показуе правильний час. «Ти, Полику, щасливчик, що в тебе Альцгеймера нема», – ось що він сказав. Терпіти не можу, коли він зве мене «Поликом». Але він не вгамовуеться; я вже втомився просити його, щоб перестав. Є також інші вислови (не зовсім прислів'я), які можна застосувати до Бреда Долана. Один із них – «Можна привести коня до водопою, але не можна змусити його напитися». А інший – «Як свиню не вбирай, а в ресторан не поведеш». Тупоголовістю він теж схожий на Персі.

Свою ремарку про Альцгеймера він видав, коли мив підлогу на сонячній терасі, де я саме переглядав уже написані сторінки. Їх багацько, а коли я закінчу, то буде набагато більше.

– Той Альцгеймер, знаеш, що воно таке?

– Ні, – відповів я, – але не сумніваюся, що ви мені розкажете, Бреде.

– То СНІД, тільки для старих, – сказав він і розреготався, «хака-хака-хака-хак!», як після тих своіх ідіотських анекдотів.

Але я не розсміявся, бо сказане зачепило мене за живе. Не те щоб у мене був Альцгеймер; хоча тут, у «Соснах Джорджії», цього видовища вдосталь, дивись досхочу, але я маю звичайні старечі проблеми з пам'яттю. Здаеться,

я більше плутаюся з часом, ніж із подіями. Передивляюся дотепер написане й думаю, що пам’ятаю всі події 32-го року. Але їх порядок у моїй голові часом перемішується. Однак, якщо буду уважний, то, мабуть, зможу все залагодити. Більш-менш.

Джон Коффі прибув у блок Е та на Зелену милю в жовтні того року, засуджений до страти за вбивство дев’ятирічних близнючок Деттерик. Це моя основна віха. Якщо не губити іі з очей, я з усім упораюся. Вільям «Дикий Білл» Вортон прийшов після Коффі; Делакруа – до нього. Так само, як і мишеня, те, яке Брутус Говелл (для друзів Брутал) назвав Пароплавом Віллі, а Делакруа потім перейменував на Містера Джинглза.

Називайте іі як хочете, а миша прийшла першою, ще до Дела. Вона показалася ще влітку, коли в нас на Зеленій милі було двое інших ув’язнених: Вождь, Арлен Біттербак, і През, Артур Фландерс.

Та миша. Та бісова миша. Делакруа любив іі, але Персі Ветмор, звісно, ні.

Персі зненавидів іі з першого погляду.

2

Миша повернулася через три дні після того, як Персі вперше погнався за нею по Зеленій милі. Дін Стентон і Білл Додж обговорювали політику… а в ті часи це означало, що обговорювали вони Рузвельта й Гувера – Герберта, не Дж. Едгара. Вони хряцали крекерами «Рітц» із коробки, яку Дін прикупив у старого Ту-Ту десь із годину тому. Персі стояв у дверях кабінету, тренуючись спритно витягати свого обожнюваного кийка, і наслухав. Він витягав палицю з того смішного вручну змайстрованого чохла, який десь роздобув, потім робив нею оберт (чи то пак намагався; найчастіше вона просто гепалася б у нього на підлогу, якби не сирицевий шнурок, яким була прив’язана до зап’ястка). Потім знову ховав у чохол. Я тіеі ночі був вихідний, але наступного вечора отримав повний звіт від Діна.

Миша прийшла Зеленою милею точнісінько так само, як і раніше: підстрибом просуваючись уперед, потім зупинялася й зазирала в порожні камери. А за хвильку знову плигала, нітрохи не засмучена, немов наперед знала, що пошуки будуть довгими, і була морально готова.

Президент цього разу не спав, стояв біля дверей камери. Той хлопець був жевжиком ще тим. Навіть у тюремній робі примудрявся мати франтуватий вигляд. Ми за самою його зовнішністю визначили, що він не створений для Старого Іскруна, і вцілили в яблучко. Менш ніж за тиждень після другоі гонитви Персі за мишею Презу пом’якшили вирок до пожиттевого й він влився в загальну популяцію тюрми.

– Слухайте! – вигукнув він. – Та тут миша! Хлопці, та що у вас за шарага тут така?

Він наче підсміювався, та Дін сказав, що в його голосі лунали нотки обурення, ніби звинувачення в убивстві не стерло з його душі приналежності до міжнародної освітньої організації «Ківаніс». Він був регіональним головою установи під назвою «Асоціація ріелторів Середнього Півдня» і вважав себе розумнішим за інших. Думав, що зможе викинути напівмаразматичного батька з вікна третього поверху й отримати виплату в подвійному обсязі за пожиттевим страховим полісом. Тут він прорахувався, та, мабуть, не сильно.

– Заткайся, мугирило, – гаркнув Персі, але скоріше на автоматі. Він не зводив очей із миші. Перед тим уже сховав було кийка й витяг журнал, але тепер кинув журнал на стіл чергового і знову вийняв палицю. І недбало почав постукувати нею по кісточках пальців лівої руки.

– Охрініти, – зачудовано промовив Білл Додж. – Я ще тут мишей не бачив.

– Ой, та вона симпатюлька, – озвався Дін. – І зовсім не боїться.

– А ти як знаеш?

– Та приходила вже недавно. Он Персі бачив. Брутал іі назвав Пароплавом Віллі.

Персі на це тільки посміхнувся глузливо, але нічого не сказав. Лише почав швидше постукувати кийком по тильному боці долоні.

– Ану дивіться, – сказав Дін. – Вона вже підходила аж сюди, до столу. Хочу побачити, чи ще раз підійде.

Миша наблизилася, обходячи десятою дорогою Преза, наче ій не подобався запах нашого батьковбивці. Вона зазирнула у дві порожні камери, навіть збігла нагору одним із голих ліжок без матраців, обнюхала, а потім повернулася на Зелену милю. А Персі все стояв і стояв, постукував і постукував, не балакав, на диво, хотів, щоб миша пошкодувала про свое повернення. Хотів ії провчити.

– Добре, що вам, хлопці, не треба садовити ії на Іскруна, – мимоволі зацікавившись, прокоментував Білл. – Бо це ж здохнути можна, поки на ній усе позастібуеш і шолома вдінеш.

Персі все ще мовчав, але дуже повільно взяв і затиснув кийка пальцями – так хтось міг би тримати добру сигару.

Миша спинилася на тому ж місці, що й раніше, не більш як за три фути від столу чергового, і подивилася на Діна поглядом звинувачуваного перед судом присяжних. Мигцем глянувши на Білла, вона знову звернула всю увагу на Діна. Персі миша наче й не помітила.

– Хоробрий маленький задрипанець, не відняти, – сказав Білл і трохи підвищив голос: – Гей! Гей! Пароплаве Віллі!

Миша трохи здригнулася, ії вуха затріпотіли. Але вона не втекла й навіть жодних ознак бажання тікати не виявила.

– А зараз дивіться, – сказав Дін, згадавши, як Брутал годував мишу сендвічем із консервованою яловичиною. – Не знаю, чи істиме, але…

Він відламав шматочок від крекера «Рітц» і кинув його на підлогу перед мишею. Та лише дивилася розумними чорними очицями на оранжевуватий уламок секунду чи дві. Тонесенькі вусики сіпалися в такт із нюханням. Потім миша простягнула лапи, взяла крекер, сіла й почала їсти.

– А хай мене пофарбують! – вигукнув Білл. – Їсть акуратно, як вікарій на парафіяльній вечері в суботу!

– Мені більше нагадує те, як нігер кавун жере, – ввернув Персі, але ніхто з наглядачів не звернув на нього уваги. Вождь і През також, до речі. Миша доїла крекер, але й далі сиділа, неначе балансуючи на пружинці свого талановитого хвоста, й дивилася на велетнів у синьому.

– Дайте я спробую. – Білл відламав ще кавалок крекера, перехилився через стіл і обережно впустив на підлогу. Миша понюхала, однак не торкнулася.

– Ха, – сказав Білл. – Наілася, мабуть.

– Та ні, – відповів Дін. – Вона знає, що ти літун.

– Літун я, кажеш? Мені це подобається! Та я тут майже стільки само, як Гаррі Тервіллігер! А може, й довше!

– Охолонь, старожиле, охолонь, – посміявся Дін. – Але подивись і скажи, що я неправий.

Він бомбою скинув на підлогу ще один шматочок крекера. І авжеж, миша підняла його й знову заходилася їсти, а пропозицію Білла Доджа проігнорувала повністю. Та не встигла вона відкусити бодай раз чи двічі, як Персі шпурнув у неї кийком, запустивши його в повітря, наче спис.

Миша була маленькою ціллю, і слід віддати тому чорту належне – кидок був збіса влучним. Якби реакція у Віллі не була гострою, як уламки скла, він би зніс йому голову. Миша пригнулася – саме так, наче людина, – і впустила кусник крекера. Важкий пекановий кий просвистів у неї над головою та хребтом так близько, що загойдалися шерстинки (це так Дін розказував, а я за що купив, за те й продаю, хоча сам не знаю, чи можна йому до кінця вірити), потім гепнувся об зелений лінолеум і відскочив від грат порожньої камери. Миша не стала перевіряти, чи це часом була не помилка. Вочевидь, згадавши про термінові справи, які чекали на неї десь-інде, вона розвернулася і блискавкою шугнула по коридору до гамівної кімнати.

Персі аж загарчав од розчарування (він же бачив, як близько пролетів кий) і погнався слідом. Знову. Білл Додж ухопив його за руку. Мабуть, він діяв за велінням чистого інстинкту, але Персі вирвався. Та все одно, розповідав Дін, це врятувало Пароплаву Віллі життя, бо той був на волосину від загибелі. Персі хотів не просто вбити ту мишу, а розчавити її, тому він біг великими комічними стрибками, як олень, гупаючи важкими чорними черевиками. Останніх двох стрибків Персі миша ледве уникла, метнувшись зигзагом спершу в один бік, потім в інший. Відтак пірнула під двері,

наостанок майнувши кінчиком довгого рожевого хвоста, і бувай, незнайомцю, – тільки іі й бачили.

– Бля! – вилаявся Персі й безсило гупнув кулаком у двері. А потім почав гарячково перебирати ключі, щоб зайти в камеру й продовжити гонитву.

Дін пішов коридором услід за ним, навмисне повільно ступаючи, щоб узяти під контроль суперечливі емоції. Йому було смішно з Персі, розповідав він мені, але водночас хотілося й ухопити його, розвернути пикою на себе, притиснути до дверей гамівної кімнати й відгаратати так, щоб маму рідну забув. А найбільше відчувався, звісно, переляк; нашим завданням у блоці Е було зводити гармидер до мінімуму, а в Персі гармидер був практично другим ім'ям. Працювати з ним було те саме, що намагатися знешкодити бомбу, коли в тебе за спиною хтось стоїть і вряди-годи невимушено б'е в цимбали. Неспокійно, одним словом. Дін сказав, що побачив той неспокій в очах Арлена Біттербака… навіть в очах Президента, хоча той джентльмен якраз був завжди холодним і незворушним, як огірок у коморі.

Але до цього домішувалося ще дещо. Десь у своїй душі Дін уже почав вважати ту мишу… ну, нехай і не другом, зате часткою життя в блоці. І через це вчинок Персі та його наміри були неправильними. Хай навіть він хотів учинити так із якоюсь там мишею. Персі б ніколи й нізащо не зрозумів, чому його вчинок неправильний, і саме це було чудовим прикладом того, чому Персі не годився для роботи, яку він, на власне переконання, виконував.

На той час, коли Дін досяг кінця коридору, він знову опанував себе і зрозумів, як усе владнати. Персі абсолютно не міг терпіти одного – коли його виставляють дурнем. Ми всі про це добре знали.

– Лишенько, знову втекла, – сказав він, злегка всміхаючись, глузуючи з Персі.

Той зиркнув на нього сердито й відкинув волосся з лоба.

– Думай, що кажеш, Чотириокий. Я злий. Не роби гірше.

– То що, знов переізд сьогодні буде? – спитав Дін без усмішки… самі тільки очі сміялися. – Слухай. Коли все повитягаеш, ти не міг би протерти там підлогу?

Персі зиркнув на двері. Зиркнув на ключі. Подумав про те, як довго, спекотно й без жодного зиску вовтузитиметься в кімнаті з повстяними стінами, доки вони стоятимуть над ним і дивитимуться… всі, з Вождем і Презом включно.

– Чорт забирай, я не розумію, що в цьому такого смішного, – пробурчав він. – Нам тут мишей не треба. І так паразитів у камерах вистачае, мишей ще бракувало.

– Ні, Персі, це на твій розсуд, – підняв руки долонями догори Дін. І на секунду йому здалося, розповідав він мені наступного вечора, що Персі може накинутися на нього.

Але тіеі миті підійшов Білл Додж і згладив шорстку ситуацію.

– Ось, це твое, – простягнув він Персі пеканового кийка. – На дюйм нижче, і ти зламав би малому засранцеві хребет.

Груди Персі роздулися.

– Ага, непоганий кидок був, – погодився він, дбайливо ховаючи свою дубину в дурнуватий чохол. – Я в старших класах пітчером був. Двічі провів гру без хітів.

– Та що ти кажеш? – сказав Білл, і шанобливого тону в його голосі (хоча коли Персі відвернувся, Білл підморгнув Дінові) вистачило, щоб до кінця знешкодити вибухову ситуацію.

– Угу, – підтвердив Персі. – У Ноксвіллі всім наваляв. Ті міські піжони не знали, звідки ім прилетіло. Двічі пройшовся. Ідеальна могла бути гра, якби амп[17 - Суддя в бейсболі – ампайр.] не був таким мугирилом.

На тому Дін міг би все й залишити. Але він був старшим над Персі, а робота старшого частково полягає в тому, щоб навчати. І то був час (до Коффі, до Делакруа), коли він ще думав, що Персі піддається навчанню. Тому він простягнув руку й узяв молодшого за зап’ястя.

– Раджу тобі добре подумати над тим, що ти зараз робиш, – сказав Дін. Пізніше він мені розкаже, що хотів, аби його слова прозвучали серйозно, але без осуду. Без великого осуду, принаймні.

Та тільки з Персі цей номер не пройшов. Він був нездатен чогось навчитися… зате зрештою урок отримали ми.

– Ти чого, Чотириокий? Я знаю, що роблю. Хочу зловити того мишака! Ти що, сліпий?

– А ще ти перелякав на смертяку Білла, мене і іх, – Дін показав у напрямку Біттербака і Фландерса.

– І що з того? – весь підібравшись, спитав Персі. – Якщо ти не помітив, вони не в ясельній групі. Хоч ви з ними й няньчитеся.

– Я не люблю, коли мене лякають, – прогримів Білл, – а я тут працюю, Ветморе, якщо ти не помітив. Я тобі не твое мугирило.

Персі нагородив його поглядом звужених очей, у якому читалася, проте, крихта непевності.

– Ми не маємо іх лякати більше, ніж це необхідно, бо вони дуже напружені, – промовив Дін. Він досі говорив стишеним голосом. – А люди, що дуже напружені, можуть не витримати й зірватися. Зашкодити собі. Зашкодити іншим. А іноді таким, як ми, проблеми створити.

Почувши чарівне слово, Персі скривив рота. «Проблеми» мали над ним владу. Самому створювати проблеми було о’кей. Вляпуватися в них – ні.

– Наша робота в тому, щоб розмовляти, а не горлопанити, – сказав Дін. – Наглядач, який кричить на в’язня, – це наглядач, який втратив над собою контроль.

Персі було відомо, хто склав цей заповіт. Я. Бос. Між Персі Ветмором і Полом Еджкомбом теплих почуттів не було. Та й не забувайте, це сталося ще влітку – задовго до того, як почалися справжні веселощі.

– Буде краще, – вів далі Дін, – якщо ти вважатимеш це місце лікарняною палатою інтенсивної терапії. Ліпше дотримуватися тиші…

– Я вважаю це місце відром сцяк, у якому топлять щурів, – гарикнув Персі, – от і все. Пусти мене.

Він скинув із себе Дінову руку, пройшов між ним та Біллом і з похиленою головою покрокував коридором. Персі пройшов трохи заблизько до камери Президента – так близько, що Фландерс міг простягнути руки, схопити його й натовкти довбешку улюбленим пекановим кийком Персі, якби Фландерс був із тих людей. Та він був іншим, а от Вождь, мабуть, міг. Вождь, якби йому дали шанс, міг влаштувати Персі таку головомийку, просто аби провчити. Ті слова, що їх сказав мені на цю тему Дін, коли розповідав усю ту історію наступного вечора, залишилися в моїй пам’яті назавжди, бо виявилися пророчими.

– Ветмор геть не розуміє, що в нього над ними влади нема ніякої, – сказав Дін. – Що гірше він їм уже не зробить, хай там що. Стратити електричним струмом їх можуть лише раз. І поки він своїм розумом до цього не дійде, то буде небезпечний і для себе, і для всіх у цьому корпусі.

Персі зайшов у мій кабінет і демонстративно хряснув дверима.

– От уже, – сказав Білл Додж. – Який же він чиряк на яйці.

– Ти навіть не уявляєш, – мовив Дін.

– Але шукай у всьому позитив, – просяяв Білл. Він так часто радив людям шукати в усьому позитив, що хотілося дати йому кулаком у ніс щоразу, коли ця порада зривалася в нього з язика. – Зате ваша дресирована миша втекла.

– Так, але ми більше її не побачимо, – сказав Дін. – Мені здається, цього разу клятий Персі Ветмор злякав її назавжди.

3

Думка була логічною, але хибною. Миша повернулася наступного ж вечора. Зовсім випадково то виявився перший із двох вихідних Персі Ветмора перед тим, як він мав заступити на нічне чергування.

Пароплав Віллі показався годині о сьомій. Я був на роботі й став свідком його повторної появи; Дін також. І Гаррі Тервіллігер. Гаррі якраз сидів за

столом. Я вже мав піти додому, але затримався, щоб провести зайву годинку з Вождем, чий час наближався. Зовні Біттербак тримався стоїчно, у традиціях свого племені. Але я бачив, що у нього в душі, як отруйна квітка, розпукується страх перед кінцем. Тому ми розмовляли. З ними можна було говорити й у денний час, але користі з того було мало, бо знадвору, з прогулянкового подвір'я, долинали крики й звуки балачок (не кажучи вже про кулачні розборки вряди-годи), стук-стук-стук штампувальних пресів у майстерні, де виготовляли номерні знаки, крики наглядачів, щоб хтось поклав ту мотику чи підняв сапку, чи просто тягни свою сраку сюди, Гарві. Після четвертої години ставало трошки краще, а після шостої – ще краще. Час із шостої до восьмої був оптимальним. Після того було видно, як у їхні голови знову закрадаються важкі думки (післяполуденними тінями вони зринали в їхніх очах), і краще було вже припиняти розмову. Вони ще чули, що ти їм кажеш, але вже не розуміли. Після восьмої вони готувалися до нічних годин і уявляли, як відчуватимуть той шолом, коли його застібнуть у них на голові, і як пахнутиме повітря в чорній торбині, яку натягнуть на спітніле обличчя.

Але я застав Вождя в доброму гуморі. Він розповів мені про свою першу дружину, про те, як вони разом будували вігвам у Монтані. То були найщасливіші дні його життя, сказав він. Вода була такою чистою і такою різучо-холодною, що обпікала рот.

– Послухайте, містере Еджкомб, – сказав він. – А як ви гадаєте, от якщо людина щиросердо розкається в тому, що накоїла, вона може повернутися в ті часи, коли була найщасливішою, і жити там вічні віки? Може, такий насправді рай?

– Я десь так само собі його й уявляв, – відповів я. То була брехня, але я нітрохи про це не пошкодував. Про всі ці справи з вічністю я довідався, ще коли на маминому гарненькому коліні сидів. І мої уявлення були достеменно такими, як сказано у Великій Книзі про вбивць: для них не буде життя вічного. Я думаю, вони вирушають прямісінько в пекло, де горітимуть у муках, аж доки Господь нарешті не дасть Гавриілу відмашку, щоб просурмив у Трубу Апокаліпсису. А коли це станеться, грішники блимкнуть і згаснуть… та, мабуть, зрадіють, що можна вже піти. Однак у бесідах із Біттербаком, як і з ними всіма, я навіть натяком на свої вірування не прохопився. Гадаю, в душі вони знали. «Де твій брат, голос крови брата твого взивае до мене з землі»[18 - Тут і далі цитати з Біблії подано за перекладом І. Огієнка.], – сказав Господь Каіну. Сумніваюся, що ці слова стали для тієї проблемної дитини несподіванкою; авжеж, він чув, як на кожному його кроці Авелева кров волае до нього з землі.

Коли я виходив із камери, Вождь усміхався. Певно, згадував свій вігвам у Монтані й свою дружину, що лежала з голими грудьми у світлі вогнища. Невдовзі він ступить у гарячіше полум'я. В цьому я не сумнівався.

А потім пішов коридором до столу чергового, де Дін розповів про свою сварку з Персі напередодні ввечері. Думаю, він чекав цієї нагоди, тому я уважно вислухав. Я завжди слухав уважно, коли йшлося про Персі, бо на сто відсотків погоджувався з Діном – вважав Персі людиною, яка може чималого лиха накоїти, як нам усім, так і собі самому.

Коли Дінова розповідь підходила до завершення, нагодився старий Ту-Ту зі своїм червоним візком, який вкривали писані від руки біблійні цитати («ПОКАЙТЕСЯ, бо розсудить ГОСПОДЬ Свій народ», Повторення Закону, 32:36, «А тільки Я буду жадати вашу кров із душ ваших», Буття, 9:5, та інші веселі вислови, що надихали й викликали піднесення), і продав нам кілька сендвічів і бляшанок газованки. Дін саме шукав у кишенях дріб'язок і жалівся на те, що ми більше не побачимо Пароплава Віллі, бо той бісовий Персі Ветмор відстрашив його назавжди, коли старий Ту-Ту спитав: «А шо тоді ононо таке?»

Ми всі звернули погляди туди, куди він показував, і побачили героя дня власною персоною, який спокійненько стрибав собі до нас серединою Зеленої милі. Він долав маленький відрізок, зупинявся, роззирався навколо своїми розумними очима-краплинками і скакав далі.

– Гей, мишко! – гукнув Вождь. Миша спинилася і глянула на нього, посмикуючи вусиками. Кажу вам, таке враження, наче та бісова істота знала, що її кличуть. – Ти якийсь дух-провідник?

Біттербак кинув миші шматочок сиру, що лишився від його вечері. Він приземлився просто перед Пароплавом Віллі, але той не удостоїв його навіть поглядом, а поплигав собі далі, уперед Зеленою милею, зазираючи в порожні камери.

– Начальнику Еджкомб! – покликав Президент. – Як ви гадаєте, цей малий паскудник знає, що Ветмора сьогодні нема? Їй-богу, я так думаю!

У мене теж було таке відчуття… але говорити про це вголос я не збирався.

Підтягуючи штани, як він завжди це робив після кількох освіжаючих хвилин у нужнику, у коридор вийшов Гаррі, та так і закляк, витріщивши очі. Ту-Ту теж вирячився, і відвисла в посмішці щелепа бридко окреслила м'яку й беззубу нижню половину його обличчя.

Миша спинилася на місці, яке вже стало звичним для неї, огорнула лапи хвостиком і подивилася на нас. Це знову нагадало мені бачені картини: судді, що виносять вирок безталанним ув'язненим… та чи поставав колись перед судом в'язень, настільки малий і безстрашний, як цей? Звісно, в'язнем його назвати не можна було; він міг приходити і йти, коли йому заманеться. Та все ж ця думка не йшла мені з голови. І знову подумалося, що більшість із нас почуватимуться такими ж дрібними, коли наблизяться до судного престолу Господнього по завершенні життя, але мало хто зможе дивитися так само безстрашно.

– А щоб мені, – промовив Старий Ту-Ту. – Осьдо він сидить, здоровецький, як не знаю шо.

– Ту-Ту, це ти ще нічого не бачив, – сказав Гаррі. – Дивись.

З нагрудної кишені він витяг шматочок цукрового яблука[19 - Інша назва екзотичного фрукта – аннони лускатої.], загорнутий у воскований папір. Відламав краєчок і кинув на підлогу. Фрукт був сухий і твердий, тому я подумав, що гостинець поскаче повз мишу. Але наш гість простягнув лапку, недбало, наче людина, що знічев'я ловить муху, і прибив той кавалочок до

підлоги. Від захвату й подиву ми всі розсміялися, та так гучно, що миша мала б шаснути з переляку геть. Але нічого подібного – вона й не ворухнулася. Тільки взяла шматочок сушеного яблука в лапи, кілька разів лизнула, а тоді впустила на підлогу й глянула на нас знизу вгору, наче питала: «Непогано, що ще у вас е?»

Ту-Ту відчинив свій візок, витяг сендвіч, розгорнув його й відірвав шматок болонськоі ковбаси.

– Все одно не істиме, – сказав Дін.

– Як це не істиме? – обурився Ту-Ту. – Та ні одна миша ні в жисть не відкажецця від болонськоі ковбаси! Дурний ти!

Але я знав, що Дін не помиляеться, і на обличчі Гаррі теж було написано, що він це знае. У нас були «літуни» і були постійні працівники. Та миша якось іх розрізняла. Божевілля, але правда.

Старий Ту-Ту скинув ій шматочок ковбаси, і, ясна річ, миша не схотіла іі й торкатися. Тільки раз нюхнула й відступила на крок назад.

– А хай мені трясця, сучому сину, – ображено промовив Старий Ту-Ту.

Я простягнув руку.

– Дай мені.

– Що? Той самий семміч?

– Той самий. Я заплачу.

Ту-Ту дав його мені. Я підняв верхню скибку хліба, відірвав лусточку ковбаси й кинув іі перед столом чергового. Миша підійшла одразу. Взяла в лапи й стала істи. Ковбаса щезла швидше, ніж ви б устигли промовити «Джек Робінсон».

– А хай мені чорт! – закричав Ту-Ту. – Йоханий бабай! Дай сюди!

Він вихопив у мене з рук сендвіч, відірвав тепер уже більший шматок ковбаси (не дрібку, а пелюстку) і кинув на підлогу так близько до миші, що в Пароплава Віллі ледь не з’явився ковбасний капелюх. Миша знову відступила, понюхала (жодній миші, принаймні в нашому штаті, у часи Великоі депресіі не вдавалося зірвати такий джекпот), а тоді подивилася на нас знизу вгору.

– Їж давай! – заохотив Ту-Ту, ображений понад усяку міру. – Ти чого-о-о?

Дін узяв сендвіч і теж кинув шматочок ковбаси. На той час це вже нагадувало якесь дивне причастя. Миша підняла його вмент і втоптала. А тоді розвернулася й пострибала назад коридором до гамівноі кімнати, зупинившись дорогою, щоб зазирнути в пару порожніх камер і заскочити на коротку розвідувальну екскурсію до третьоі. Мені знову подумалося, що миша когось шукае, і цього разу я вже повільніше відсовував убік цю думку.

– Я про це нікому не розповім, – сказав Гаррі – напівжартома, напівсерйозно, як мені здалося. – По-перше, нікому не буде діла. А по-друге, однаково мені не повірять.

– Хлопці, вона тіки у вас іла, – пожалівся Ту-Ту. Він зневірено похитав головою, потім із зусиллям нахилився, підібрав те, чим погордувала миша, і вкинув у свою беззубу пащу. Та одразу ж почав перемелювати щелепами. – Чого то вона так?

– А ще цікавіше, – сказав Гаррі, – звідки вона знала, що в Персі вихідний?

– Вона не знала, – відповів я. – Це просто випадковий збіг, що миша прийшла знов сьогодні.

Та тільки повірити в це ставало дедалі важче. Минали дні, а миша показувалася лише тоді, коли Персі був вихідний, на іншій зміні чи в іншій частині в'язниці. Ми: Гаррі, Дін, Брутал і я – вирішили, що вона мусила розпізнавати голос Персі чи його запах. І старалися не обговорювати занадто активно саму мишку – мишачка. Бо наче без жодного слова домовилися між собою, що це може зіпсувати нам те дивне щось – особливе і прекрасне в силу своеі чудернацькості та делікатності. Зрештою, Віллі нас обрав, хоча яким чином, я не розумію ще й досі. Може, найточніше це зумів передати Гаррі, коли сказав, що іншим людям казати не слід, нічого доброго з цього не вийде – не тому, що не повірять, а тому, що ім буде байдуже.

4

Потім настав час страти Арлена Біттербака, не вождя в дійсності, а першого старійшини племені в резервації Вашіта і члена Ради черокі. Він убив чоловіка по-п'яному – і п'яними були обидва. Вождь проломив тому чоловікові череп бетонним блоком. Предметом суперечки була пара черевиків. Тож сімнадцятого липня того дощового літа моя рада старійшин збиралася позбавити його життя.

Для більшості ув'язнених у «Холодній горі» години відвідувань були негнучкими, як сталеві балки. Але на наших хлопців у блоці Е це не поширювалося. Тому шістнадцятого числа Біттербакові дозволили піти в довгу кімнату, що прилягала до ідальні, – Аркаду. Прямо посередині вона була розділена сіткою, в яку були вплетені пасма колючого дроту. Там Вождя мали відвідати друга дружина й ті діти, які ще бажали мати з ним справу. Настав час прощатися.

Його відвели туди Білл Додж і двое інших «літунів». У решти наглядачів була робота – одна година, в яку нам треба було втиснути принаймні дві репетиції. Або три, якщо вдасться.

Персі не дуже й протестував, коли на страті Біттербака його заслали в щитову до Джека Ван Хея; надто зелений він був, щоб розрізняти, добре йому місце виділили чи погане. Він тільки знав, що зможе дивитися у прямокутне віконце, затягнуте сіткою. Може, йому й не подобалося, що це вигляд на

стілець ззаду, а не спереду, та все одно він мав бути досить близько до нього, щоб побачити, як летять іскри.

Біля того віконця ззовні на стіні висів чорний телефон, без жодної ручки чи набірного диска. Той телефон міг лише приймати дзвінки, та й то тільки з одного місця: кабінету губернатора. За всі ці роки я передивився багацько фільмів про тюрми, в яких офіційний телефон дзеленчить за мить до того, як якомусь невинному бідоласі мають врубати струм, але наш телефон не дзвонив за час моеі роботи в блоці Е, жодного разу. У кіно порятунок дешевий. Як і невинуватість. Ти платиш четвертак, на четвертак і отримуеш. Реальне життя коштуе значно дорожче, і відповіді в ньому здебільшого зовсім інші.

Для поіздки до катафалка ми тримали в тунелі кравецький манекен. Для всього іншого був Старий Ту-Ту. За ті роки Ту якось непомітно перетворився на традиційний замінник страченців, так само перевірений і освячений часом, як той гусак, яким ви вечеряете на Різдво, навіть якщо не любите гусятини. Більшість інших вертухаів були до нього прихильні, іх розважав його смішний акцент – теж французький, але радше канадський, ніж кейджснський (за роки ув'язнення на Півдні він пом'якшився і став дуже своерідним). Навіть Брутал – і той угорав від Старого Ту. Але не я. Мені він здавався старішою і тьмянішою версіею Персі Ветмора, людиною, що бридиться сама вбивати здобич і готувати з неі обід, зате з радістю нюхатиме пахощі барбекю.

Ми всі зібралися на репетицію, так само, як усі мали зібратися на головну подію. Брутус Говелл був «за головного», як ми це називали. Це означало, що він надіне шолом, моніторитиме телефонну лінію губернатора, покличе лікаря, який стоятиме біля стіни, якщо це буде необхідно, і дасть наказ «Давай на два», коли для цього настане час. Якщо все піде як слід, нікому не припишуть жодних заслуг. Коли ж щось піде не так, у цьому свідки звинуватять Брутала, а начальник в'язниці – мене. Але ніхто з нас не скаржився; зиску з цього все одно не було б ніякого. Планета крутиться, от і все. Ти можеш триматися й крутитися разом із нею або виступити з протестом і к бісовій матері з неі злетіти.

Дін, Гаррі Тервіллігер і я пішли до камери Вождя на першу репетицію; не минуло ще й трьох хвилин після того, як Білл і його загін забрали Біттербака з блока й повели в Аркаду. Двері камери були відчинені, і Старий Ту-Ту сидів на ліжку Вождя. Його тонке біле волосся розвіював протяг.

– Тут осьо-во плями сперми на простині, – звернув нашу увагу Ту-Ту. – Злити, ма'ть, хотів, поки ви, хлопці, не закип'ятили іі.

І він гиденько захихотів.

– Ту-Ту, заткайся, – сказав Дін. – Давайте грати серйозно.

– Добре, – сказав Ту, моментально набравши виразу передгрозовоі серйозності. Але його очі поблискували. Старий Ту ніколи не був таким жвавим, як тоді, коли вдавав мерця.

Я зробив крок уперед.

– Арлене Біттербаку, як представник суду і влади штату бла-бла, я маю ордер на бла-бла, страту мае бути виконано о дванадцятій нуль одній бла-бла, підведіться, будь ласка, і вийдіть уперед.

Ту встав із ліжка.

– Я вихожу вперед, вихожу вперед, вихожу вперед, – залопотів він.

– Розверніться, – наказав Дін, і коли Ту-Ту повернувся, оглянув його рясно вкриту лупою маківку. Наступної ночі Вождю мали поголити голову, і Дін перевірятиме, чи не треба чогось там підправити. Щетина вповільнить проходження струму, перешкоджатиме провідності. Усе, що ми робили того дня, мало на меті полегшити день наступний.

– Гаразд, Арлене, ходімо, – сказав я Ту-Ту, і ми рушили.

– Я йду по коридору, я йду по коридору, я йду по коридору, – торочив Ту. Я йшов ліворуч від нього, Дін – праворуч. Гаррі крокував одразу за ним. На початку коридору ми повернули праворуч, геть від життя, яким жили на прогулянковому дворику, назустріч смерті, якою помирали в коморі. Ми зайшли в мій кабінет, і Ту впав на коліна, не чекаючи, коли його попросять. Він знав сценарій, може, навіть краще за будь-кого з нас. Господи, та він довше за нас усіх у тій тюрмі пробув.

– Я молюся, молюся, молюся, – Ту-Ту підніс вузлуваті покоцюрблені руки догори. Вони були схожі на ту знамениту гравюру, ви, мабуть, іі знаете. «Господь то мій Пастир і теде і тепе».

– А хто буде у Біттербака? – спитав Гаррі. – Ми ж не викличемо якогось шамана від черокі, щоб він нам тут хріном своім трусив?

– Взагалі-то…

– Досі молюся, досі молюся, досі контачу з Ісусом, – перебив мене Ту.

– Та замовкни вже, старий пень, – сказав Дін.

– Я молюся!

– То молися про себе.

– Хлопці, чого ви так довго? – прокричав із комори Брутал. Їі вже звільнили для наших потреб. Ми знову опинилися в зоні вбивства; іі буквально нюхом можна було вчути.

– Не жени коней! – крикнув йому у відповідь Гаррі. – Чого ти такий нетерплячий, чорт забирай?

– Молюся, – Ту вишкірився неприемною беззубою посмішкою. – Молюся про терпець, трошечки клятого терпцю.

– Взагалі-то Біттербак – християнин, так він каже, – повідомив я, – і його цілком влаштуе той баптист, який приходив до Тілмана Кларка. Шустер його

прізвище. Мені він теж подобається. Все робить швидко, не накручує їх. Підводься, Ту. Достатньо вже для одного дня намолився.

– Іду, – сказав Ту. – Знов іду, знов іду, так, сер, іду по Зеленій милі.

Навіть такий коротун, як він, мусив трохи пригнути голову, щоб зайти у двері на дальньому боці кабінету. А всім нам довелося пригинатися ще нижче. Зі справжнім ув'язненим то був непростий момент. Я подивився на платформу, де стояв Старий Іскрун, і побачив Брутала з пістолетом напоготові. І вдоволено кивнув. Усе так, як треба.

Ту-Ту спустився донизу східцями і спинився. Складані дерев'яні стільці, усього близько сорока, вже були розставлені. Біттербак піде до платформи під кутом, завдяки якому триматиметься на безпечній відстані від глядачів, що сидітимуть на стільцях. Для певності присутні будуть ще шестеро наглядачів. Ними командуватиме Білл Додж. У нас ще ніколи засуджений до смерті не погрожував жодному свідкові, незважаючи на те, що ситуація начебто сприяла. Я планував, щоб так було й надалі.

– Хлопці, готові? – спитав Ту, коли всі в зборі були вже коло підніжжя сходів, які вели донизу з мого кабінету. Я кивнув, і ми рушили до платформи. Наша процесія, часто думалося мені, була схожа на групу прапороносців, які десь той прапор посіяли.

– А мені що робити? – гукнув Персі з-за дротяної сітки між коморою та щитовою.

– Дивитися і вчитися, – гукнув я у відповідь.

– І не теребонькай собі там, – під носа пробурчав Гаррі. Але Ту-Ту його почув і пирхнув зо сміху.

Ми провели його під вартою до платформи, і Ту самостійно розвернувся – старий ветеран у діі.

– Сідаю, – сказав він, – сідаю, займаю місце на колінах у Старого Іскруна.

Я опустився на праве коліно перед його правою ногою. Дін став на ліве коліно перед його лівою ногою. У ту мить ми самі ставали найвразливішими до нападу, якщо засуджений до смерті раптом сказиться… а вони час від часу казилися. Ми обидва повернули виставлені коліна трохи всередину, щоб захистити область паху. Опустили підборіддя для захисту горла. І, авжеж, рухались якомога швидше, щоб зафіксувати щиколотки й нейтралізувати небезпеку. На останньому променаді Вождь буде в шльопанцях, але «могло бути й значно гірше» – не надто велика втіха для людини з розірваною гортанню. Чи для людини, яка звивається на підлозі з розпухлими яйцями завбільшки зі слоїки для консервації, на очах у сорока з гаком глядачів (і серед них багато джентльменів із преси), які сидітимуть на тих фермерських стільцях, споглядаючи все дійство.

Ми застібнули ремені на щиколотках Ту-Ту. З Дінового боку хомут був трохи товщий, бо він проводив струм. Коли наступної ночі Біттербак сяде на стілець, ліва литка в нього буде поголена. В індіанців зазвичай дуже мало волосся на тілі, але ризикувати ми не збиралися.

Доки ми вовтузилися коло щиколоток Ту-Ту, Брутал закріпив його правий зап'ясток. Гаррі безшумно ковзнув уперед і пристебнув лівий. Коли вони впоралися, Гаррі кивнув Бруталу, а Брутал гукнув до Ван Хея:

– Давай на один!

Я почув, як Персі питає Джека Ван Хея, що це таке (аж не вірилося, що він може так мало знати, так мало засвоїти за час своєї роботи в блоці Е), а Ван Хей у відповідь бурмоче пояснення. Того дня «Давай на один» не означало нічого, та коли він почує це від Брутала наступної ночі, Ван Хей поверне регулювальну ручку, якою запускали тюремний генератор за блоком Б. Свідки почують лише рівномірне тихе дзижчання, та ще лампочки по всій в'язниці засяють яскравіше. Ув'язнені в інших корпусах побачать це світіння й подумають, що все вже відбулося, екзекуція скінчилася. Тоді як насправді вона лише починалася.

Брутал вийшов уперед з-за стільця і став так, щоб Ту міг його бачити.

– Арлене Біттербаку, вас засуджено до страти на електричному стільці. Вирок винесли присяжні, рівні вам за станом, і ухвалив суддя, шанований у цьому штаті. Хай Бог береже народ цього штату. Чи маєте ви що сказати перед тим, як вирок буде виконано?

– Ага, – очі в Ту виблискували, губи розлізлися в беззубій радісній посмішці. – Хочу смаженої курятини з підливкою і бульбою, хочу насрати тобі в капелюх і хочу, аби Мей Вест[20 - Мей Вест (1893–1980) – американська актриса й секс-символ, одна з найскандальніших зірок свого часу.] сіла моні на лице, бо ібтися дузе сильно хочу!

Брутал щосили намагався втримати серйозний вираз обличчя, але це було неможливо. Тому він закинув голову назад і від душі розсміявся. Дін упав на краю платформи, як підстрелений, опустив голову між коліна й завив койотом, притискаючи долоню до лоба, наче щоб утримати мозок там, де йому належить бути. Гаррі стукався головою об стіну й заходився сміхом – ха-ха-ха, – наче йому в горлі застряг кавалок їжі. Навіть Джек Ван Хей, чоловік, який не грішив почуттям гумору, і той сміявся. Мені й самому кортіло, звісно, але якось я зумів себе стримати. Наступної ночі все мало бути насправді, і на тому місці, де сидів Ту-Ту, помре людина.

– Брутале, цить, – наказав я. – Ти теж, Діне. Гаррі. А ти, Ту, ще раз таке ляпнеш – і це будуть твої останні слова. Я попрошу Ван Хея врубати справжню другу.

Ту тільки вишкірився до мене: мовляв, чудовий жарт, начальнику Еджкомб, незрівнянний. Та коли побачив, що я не всміхнувся у відповідь, його усмішка поблякла й на зміну їй прийшло збентеження.

– Ви чого-о? – ображено спитав він.

– Це не смішно, – відказав я. – Ось чого. А якщо тобі не вистачає кебети, щоб це зрозуміти, то краще не розтуляй пельку.

Проте насправді це було кумедно, по-своєму кумедно. Гадаю, саме це мене так і розлютило.

Я роззирнувся й побачив, що на мене дивиться Брутал. На його губах досі грала легка усмішка.

– Бля, – сказав я, – застарий я вже для цієї роботи.

– Та ну, – відмахнувся від мене Брутал. – Поле, ти в розквіті сил.

Але це була неправда; ні я, ні він не давали вже ради з тією клятою роботою, і ми обидва це знали. Однак на ту мить важливо було, що напад сміху минувся. І це було добре, бо не вистачало мені ще, щоб завтра вночі хтось згадав дико дотепну ремарку Ту й заіржав. Але неможливо, скажете ви, щоб наглядач реготав до всирачки, ведучи страченця на електричний стілець повз свідків. Та коли в людей стрес, усяке може статися. А про таку, без перебільшення, подію потім просторікуватимуть ще років двадцять, як не більше.

– Ту, ти сидітимеш тихо? – спитав я.

– Так, – мовив він і відвернувся, усім своїм виглядом вдаючи найстарішу й найображенішу у світі дитину.

Я кивнув Бруталу, щоб продовжував репетицію. З мідного гачка на спинці стільця Брутал зняв маску й натягнув її на голову Ту-Ту, щільно запнувши внизу на горлі, від чого на маківці на весь свій діаметр відкрився круглий проріз. Брутал нахилився, витяг із відра мокре кружальце губки, притиснув до неї палець, потім лизнув кінчик пальця. Виконавши ці дії, він поклав губку назад у відро. В ніч страти цього не буде. В ніч страти він вкладе її в шолом, що висів зараз на спинці стільця. Але не сьогодні. Мочити голову Ту потреби не було.

Сталевий шолом із поворозками, що теліпалися обабіч, скидався на шолом рядового піхотинця. Брутал насадив його на маківку Старому Ту-Ту, нещільно припасувавши над отвором у чорному накритті для голови.

– Надівають шолом, надівають шолом, надівають шолом, – проторохкотів Ту-Ту, тепер уже не тільки притлумленим, а й здавленим голосом. Ремінці майже не давали його щелепі рухатися. Я підозрюю, що Брутал затягнув їх дещо тугіше, ніж вимагала репетиція.

Брутал зробив крок назад, повернувся обличчям до порожніх стільців і промовив:

– Арлене Біттербаку, зараз вашим тілом пройде електричний струм, і так триватиме доти, доки ви не помрете, згідно з чинним законодавством штату. Нехай Господь змилується над вашою душею.

Брутал повернувся до віконця, затягнутого сіткою.

– Позиція два.

Старий Ту, в якому спалах генія комедії згас, але не до кінця, затріпотів і забився на стільці в конвульсіях, хоча справжні кліенти Старого Іскруна майже ніколи такого не робили.

– Я шкварчу! – заволав він. – Шварчу! Шкварчууу! Гиаааа! Я засмажений гиндик!

Гаррі й Дін, як я побачив, зовсім не дивилися на все це дійство. Вони відвернулися від Іскруна, і їхні погляди були спрямовані на інший бік комори, до дверей мого кабінету.

– А бодай мені, – зачудовано протягнув Гаррі. – Один свідок прийшов на день раніше.

У дверях, акуратно обгорнувши лапи хвостиком і позираючи чорними, наче краплинки нафти, очима-намистинами, сиділа миша.

5

Страта минула добре. Якщо можна так сказати (у чому я особисто дуже сумніваюся), то екзекуція Арлена Біттербака, старійшини ради черокі з резервації Вашіта, була «вдалою». Він погано заплів собі коси – руки тремтіли надто сильно, щоб зробити все до ладу, – тож його доньці, жінці тридцяти з гаком літ, дозволили їх виплести гарними й рівними. Вона хотіла ще вплести на кінчиках пір'їни, пух яструба, його птаха, але я не дозволив. Пір'я могло зайнятися і спалахнути. Жінці я цього, звісно, не сказав, викрутившись тим, що це суперечить правилам. Вона не протестувала, тільки похилила голову й приклала руки до скронь, показуючи невдоволення й несхвалення. Та жінка трималася з великою гідністю, і це практично гарантувало, що її батько поводитиметься так само.

Коли час настав, Вождь покинув свою камеру без жодних заперечень і зволікань. Бувало й таке, що нам доводилося силоміць розтискати їхні пальці, які чіплялися за грати (сам я свого часу зламав один-два таких пальці й ніколи не забуду того глухого тріску), але, дякувати Богу, Вождь був не з таких. На твердих ногах він пройшовся Зеленою милею до мого кабінету, а там опустився навколішки, щоб помолитися з братом Шустером, який приїхав з баптистської церкви «Небесне світло» на своїй тарадайці. Шустер проспівав Вождю кілька псалмів, а коли дістався до того, де про «біля тихої води мене оселить»[21 - Псалом 22: «Господь то мій Пастир, тому в недостатку не буду, на пасовиськах зелених оселить мене, на тихую воду мене запровадить!»], індіанець розплакався. Але нічого страшного, без істерики, він плакав тихо. Мені здалося, що він згадав тиху воду, таку чисту й таку різучо-холодну, що з кожним ковтком обпікала рот.

Насправді мені навіть подобається, коли вони трохи плачуть. Хвилюватись я починаю, коли в них нема сліз.

Багато хто після молитви не може самостійно підвестися з колін, але у Вождя з цим усе було гаразд. Спочатку його злегка хитнуло, наче голова

запаморочилася, і Дін простягнув руку, щоб він сперся. Але Біттербак уже сам відновив рівновагу, тому ми пішли далі.

Майже всі стільці були зайняті. Люди бурмотіли й перешіптувалися, немов чекаючи, коли розпочнеться весілля чи похорон. Тільки того єдиного разу Біттербак затнувся. Не знаю, що його розтривожило: якась одна людина чи всі вони разом, – але я почув, як глибоко в горлі у нього народжується стогін, і враз та рука, за яку я його тримав, налилася опором. Краєм ока я помітив, як Гаррі Тервіллігер виступає вперед, відрізаючи Вождю шлях до відступу на той випадок, якщо Біттербак зненацька надумає все ускладнити.

Я міцніше стиснув його лікоть і пальцем постукав по внутрішньому боці руки.

– Вождю, спокійно, – не ворушачи губами, краєм рота промовив я. – Більшість цих людей запам'ятає тебе таким, яким ти йшов, тому покажи ім щось гідне. Покажи ім, як ідуть черокі з Вашіти.

Він тільки скоса зиркнув на мене й ледь помітно кивнув. А потім узяв одну з кіс, які заплела йому донька, й поцілував. Я глянув на Брутала, який стояв у стійці «вільно» за стільцем, величний і розкішний у своїй парадній синій уніформі: всі гудзики кітеля відполіровані й блискучі, кашкет ідеально рівно сидить на великій голові. Я злегка йому кивнув, і він миттю відбив подачу – вийшов наперед, щоб допомогти Біттербакові піднятися на платформу, якщо знадобиться допомога. Але не знадобилась.

Менше хвилини минуло з тієї миті, як Біттербак сів на стілець, до тієї, як Брутал негучно через плече дав команду «Позиція два!» Лампи знову потьмяніли, але зовсім трохи; ви б і не помітили, якби спеціально не вдивлялися. Це означало, що Ван Хей потягнув за рубильник, до якого невідомий дотепник приліпив напис «ЕЛЕКТРИЧНИЙ ФЕН МЕЙБЛ». З-під шолома долинуло тихе гудіння, і тіло Біттербака рвучко вигнулося вперед, натягуючи хомути й пасок на грудях. Біля стіни за цим беземоційно спостерігав тюремний лікар, тільки губи все стискалися і стискалися, аж доки рот не став суцільним білим швом. Жодних метань і кидань на стільці, якими іх зображав на репетиції Ту-Ту. Тільки той потужний кидок тіла вперед – так вигинає спину чоловік, охоплений сильним оргазмом. Синя сорочка Вождя напнулася на всіх гудзиках, і між ними виникли маленькі силувані усмішки плоті.

А ще був той запах. Сам по собі не бридкий, але неприємний через асоціації, які породжував. Я так жодного разу й не зміг спуститися в підвал будинку своеі онуки, коли мене до нього підводили. Хоча саме там іхній синочок тримав свою електричну залізницю «Лайонел», яку так мріяв показати прадідусеві. До поіздів я ставлюся нормально, як ви вже, певно, здогадалися. Але не зношу трансформатора. Того, як він гуде. І як смердить, коли розжарюється. Навіть по стількох роках той сморід навіює мені спогади про «Холодну гору».

Ван Хей дав йому тридцять секунд, потім вимкнув струм. Лікар відділився від стіни й послухав через стетоскоп. Свідки більше не гомоніли. Лікар випростався й подивився крізь сітку. «Нерівномірно», – оголосив він і покрутив пальцем, наче провертав ручку. Він почув кілька ударів серця в грудях Біттербака, хай навіть вони були вже беззмістовними, як останні

конвульсії знеголовленої курки, але краще було не ризикувати. Нам не треба було, щоб на середині тунелю він раптом сів на каталці й загорлав, що весь горить.

Ван Хей перевів рубильник у третю позицію, і Вождя знову кинуло вперед. Пронизаний електрикою, він трохи повигинався з одного боку в інший. Коли док послухав цього разу, то кивнув. Усе було позаду. Ми вкотре успішно знищили те, чого не змогли б створити. Дехто в глядацькій залі почав знову розмовляти тихим голосом; більшість сиділи, похиливши голови, втупившись у підлогу, наче приголомшені. Чи присоромлені.

Гаррі та Дін прийшли з ношами. Насправді тримати іх за один кінець було роботою Персі, але він цього не знав, а повідомити йому ніхто не завдав собі клопоту. Вождя, ще й досі в чорному шовковому каптурі, повантажили на ноші ми з Бруталом. А потім притьмом винесли його у двері, що вели до тунелю, так швидко, як тільки могли, не переходячи на біг. З отвору у верхній частині маски курився дим, забагато диму. І сморід був нестерпний.

– Ой, чорт! – закричав Персі, і голос у нього зрадницьки тремтів. – Що це так тхне?

– Заберися з дороги, не плутайся під ногами, – гримнув Брутал і метнувся повз нього до стіни, на якій висів вогнегасник. Старий, з тих хімічних, які треба накачувати. Дін тим часом стягнув із Вождя маску. Але все виявилося не так погано, як могло бути; то тліла, як купа мокрого листя, ліва коса Біттербака.

– Не займай його, – сказав я Бруталу. Мені не хотілося зчищати хімічний слиз з обличчя покійника перед тим, як повантажити його в труповозку. Тому я поплескав долонями по голові Вождя (весь цей час Персі витріщався на мене широко розплющеними очима), поки волосся не припинило нарешті диміти. По тому ми знесли тіло донизу дванадцятьма дерев'яними сходинками. У тунелі було прохолодно й вогко, як у підземеллі. Десь глухо крапала вода – ляп-ляп. Підвішені лампочки з грубими бляшаними плафонами (іх склепали в тюремному ремонтному цеху) освітлювали цегляну трубу, яка тяглася вперед на тридцять футів під автострадою. Стеля була заокруглена й волога. Щоразу, коли доводилося йти через той тунель, я почувався персонажем оповідання Едгара Алана По.

Унизу вже чекала каталка. Ми переклали на неі тіло Біттербака, і я востанне подивився, чи не горить у нього волосся. Та коса добряче обвуглилася, і шкода було бачити, що кокетливий вигин із того боку голови перетворився на почорнілу грудку.

Персі дав мертвому ляпаса. Виляск пролунав такий, що ми всі аж підскочили. Персі озирнувся на нас. На губах у нього грала самовдоволена посмішечка, очі поблискували.

– Адіос, Вождю, – сказав він. – Хай тобі там у пеклі гаряче буде.

– Не роби цього, – голос Брутала у крапотливому тунелі пролунав глухо й бундючно. – Він розплатився сповна. Віддав свої борги. Не чіпай його.

– Ой, та пішов ти, – сказав Персі, але настрахано відступив, коли Брутал посунув до нього. Тінь велетня здійнялася перед ним, наче тінь орангутана в оповіданні про вулицю Морг. Але, замість ухопити Персі, Брутал узявся за ручки каталки й повільно повіз Арлена Біттербака до дальнього кінця тунелю, де вже чекало на нього останне авто, припарковане на грунтовому узбіччі автостради. Тверді гумові колеса візка стогнали на дошках; його тінь, то наростаючи, то меншаючи, іхала по опуклій цегляній стіні; Дін і Гаррі взялися за простирадло в ногах і натягнули Вождеві на обличчя, що вже потроху набувало воскових знеособлених рис усіх мертвих облич, як невинних, так і винуватих.

6

Коли мені було вісімнадцять, мій дядько Пол (той, на честь якого мене назвали) помер від серцевого нападу. Батьки взяли мене в Чикаго, на похорон і до родичів з боку тата. Багатьох із них я ніколи в житті не бачив. Ми поіхали майже на місяць. Щось у тій поіздці було й доброго, необхідного й цікавого, але, з іншого боку, вона була жахлива. Розумієте, я був по вуха закоханий, у молоду жінку, яка мала стати моєю дружиною через два тижні після того, як мені виповниться дев’ятнадцять. Одніеі ночі, коли нестерпний потяг до неі вогнем випікав мені серце, голову (ну так, гаразд, і яйця теж), я написав ій листа, що здавався нескінченним. У ньому я вилив усю свою душу, не перечитуючи того, що вже написав, адже боявся, що боягузтво примусить мене спинитися. Я не спинився. І коли голос у голові заволав, що це безум – надсилати такого листа, що я вручу ій свое голе серце на долоні, то я проігнорував його з дитячим недбальством і байдужістю до наслідків. Я часто потім загадувався, чи зберегла Дженіс того листа, але ніколи так і не набрався духу спитати. Напевно я знаю одне – в іі речах після похорону я його не знайшов. Хоча насправді це ще нічого не означає. А не питав я, підозрюю, тому, що боявся. Боявся почути, що для неі та вогненна епістола мала куди менше значення, ніж для мене.

Лист вийшов завдовжки чотири сторінки. Тоді я думав, що в житті більше нічого такого довгого не напишу, і погляньте-но на це. На все це, і кінця-краю ще не видно. Якби я знав, що історія аж так затягнеться, то й не починав би. Я не усвідомлював, що акт писання насправді відмикає стільки дверей. Стара чорнильна ручка мого тата неначе й не ручка взагалі, а якийсь дивний ключ-скелет. Мабуть, найбільш промовистий приклад того, що я маю на увазі, – Пароплав Віллі, Містер Джинглз, миша на Милі. Доки не сів писати, я не розумів, який він (так, він) насправді важливий. Те, наприклад, як він, здавалося, шукав Делакруа до того, як Делакруа з’явився. Мені це ніколи й на думку не спадало, свідомо принаймні, поки не почав писати і згадувати.

І ось що хочу сказати. Я не усвідомлював, що мені доведеться повернутися далеко в часі, щоб розповісти вам про Джона Коффі, чи що муситиму залишити його в камері, такого здорованя, чиі ноги не просто стирчали за край ліжка, а звисали з нього до підлоги. Я не хочу, щоб ви про нього забували, згода? Я хочу, щоб ви бачили, як він лежить і дивиться в стелю камери, тихо плаче й затуляє обличчя долонями. Я хочу, щоб ви чули його, ті

стогони, що виривалися з грудей тремкими зітханнями, слізні охкання час від часу. То були не спалахи агонії та каяття, які ми зрідка чуємо в блоці Е, пронизливі викрики зі скабками жалю; як і його сльози, ті звуки були чомусь далекі від болю, з яким ми звикли мати справу. У якомусь розумінні… це може здатися нісенітницею, я знаю, авжеж, знаю, але нема сенсу братися до писання, якщо не зможеш висловити все, що в тебе на серці… у якомусь розумінні він наче переживав скорботу за весь світ, щось занадто величезне, аби колись цей тягар можна було зняти повністю. Іноді я сідав і розмовляв із ним, як і з ними всіма (здається, я вже казав, що розмови були нашим найбільшим, найважливішим завданням), і намагався його втішити. Відчуваю, що мені це ні разу не вдалося, і десь у душі я трохи радів, що він страждає, розумієте? Вважав, що він заслуговує на страждання. Бувало, я навіть подумував зателефонувати губернатору (чи сказати Персі, щоб зателефонував, – чорт забирай, він же був клятим дядьком Персі, а не моїм) і попросити відтермінувати страту. «Ще рано його спалювати, – сказав би я. – Його ще мучить те, що він скоїв, вгризається в нього, накручує кишки на гарненький гостренький шпичак. Дайте йому ще три місяці, ваша честь, сер. Нехай сам відчуває ті муки, яких ми не зможемо йому завдати».

Оце той Джон Коффі, якого я попрошу вас тримати десь у закапелках пам’яті, доки я у своїй розповіді досягну того місця, звідки розпочав. Той Джон Коффі, що лежить на ліжку, той Джон Коффі, що боявся темряви і, мабуть, небезпідставно, бо хіба в темряві на нього не могли чигати дві фігури з білявими кучериками, не дівчатка більше, а спраглі помсти гарпії? Той Джон Коффі, чиї очі завжди спливали слізьми, наче кров’ю з рани, що ніколи не загоїться.

7

Отож, Вождь згорів, Президент пішов. Але недалеко – до блока С, домівки для ста п’ятдесяти пожиттевиків у «Холодній горі». Пожиттеве для Преза протривало двадцять років. 1944 року його втопили в тюремній пральні. Не в «Холодній горі»; «Холодна гора» закрилася 1933-го. Навряд чи для в’язнів це мало якесь особливе значення. Стіни е стіни, як вони кажуть, а Старий Іскрун, підозрюю, був достоту такий самий смертоносний у своїй кам’яній кімнатці, як і в коморі «Холодної гори».

Що ж до Преза, то хтось пхнув його обличчям у казан із рідиною для хімічного чищення і потримав. Коли наглядачі витягли його звідти, обличчя в нього майже не було. Довелося впізнавати за відбитками пальців. Загалом йому краще було б на Іскруна сісти… але тоді він би не прожив ці зайві двадцять років, правда ж? Хоча сумніваюся, що він був про них дуже високої думки в останні хвилини свого життя, коли його легені вчилися дихати «Гекслайтом» і їдким лугом.

Того, хто з ним таке вчинив, так і не знайшли. На той час я вже полишив роботу в пенітенціарній системі, але мені написав Гаррі Тервіллігер і розповів.

«Вирок йому пом’якшили, бо він був білий, – писав Гаррі, – але врешті-решт воно ніде від нього не ділося. Період очікування страти затягнувся, та й усе, так я собі думаю».

Коли През пішов, у нашому блоці Е запанувала тиша. Гаррі й Діна тимчасово перевели в інші блоки, і на Зеленій милі якийсь час працювали тільки я, Брутал і Персі. Тобто насправді я і Брутал, бо Персі тримався осторонь. Кажу вам, той молодик геніально вмів знаходити, що б такого не зробити. Час від часу (але тільки коли поряд не було Персі) до нас навідувалися хлопці, на «всмак побалакати», як називав це Гаррі. Часто разом із ними з’являвся й мишачок. Ми годували його, і він ів сидячи, урочистий, наче цар Соломон, і поглядав на нас своїми яскравими очицями – краплинками нафти.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=28266636&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примітки

1

Персонаж роману Стівена Кінга «Безсоння». (Тут і далі прим. перекл.)

2

В’язень, що користується довірою адміністрації та виконує різні доручення.

3

Слово походить від англ. paperback – книжка в паперовій обкладинці.

4

«Сирицева шкіра» (англ. Rawhide), «Бонанца» (англ. Bonanza) – американські серіали-вестерни 1960-х років, «Шосе № 66» – пригодницький серіал.

5

«Янголи з брудними обличчями», фільм 1938 року.

6

Бейсбольний стадіон, де тренується і грає «Бостон Ред Сокс», улюблена бейсбольна команда Стівена Кінга.

7

Університет штату Луізіана.

8

207 см.

9

Французька порода коней-ваговозів.

10

«Our Gal Sunday» – радіосеріал, який транслювався з 1937 по 1959 рік; мильна опера про сироту з Колорадо, яка виходить заміж за британського аристократа.

11

Різновид американського футболу, в якому замість штовхати суперника потрібно його тягти за прапорець, причеплений до паска.

12

«Argosy», «Stag», «Men’s Adventure» – американські журнали, що належать до категорії жовтої преси.

13

За Фаренгейтом; близько 38° за Цельсієм.

14

Традиція, поширена в деяких церквах.

15

35° за Цельсієм.

16

Популярне на півдні США тістечко – кругле печиво з прошарком маршмелоу, вкрите шоколадом. Винайдене 1917 року. Його часто запивають «колою Royal Crown» (скорочено – RC).

17

Суддя в бейсболі – ампайр.

18

Тут і далі цитати з Біблії подано за перекладом І. Огієнка.

19

Інша назва екзотичного фрукта – аннони лускатої.

20

Мей Вест (1893–1980) – американська актриса й секс-символ, одна з найскандальніших зірок свого часу.

21

Псалом 22: «Господь то мій Пастир, тому в недостатку не буду, на пасовиськах зелених оселить мене, на тихую воду мене запровадить!»